

Мэфэкьыр агу къинэжьиным пае

Тыгъуасэ, мэзаем и 8-м, Адыгэ республикэм изэхэщкьо комитетэу «Теклоныгъ» зыфи-лорэм зэхэсыгъоу илагъэм АР-м и Президентэу Тхаклу-щынэ Аслан тхьамэтагъор шызэрихьагъ.

Теклоныгъэр къызыдахы-гъэр ильэс 65-рэ зэрэхурэм ипэгъокъу ар зэрэхъуанфы-кыштыр рахъуанэу, ветеран-хэм ялофыгъохэм атегушы-лэнхэу мы ильэсым апэрэу зэрэхъащэрэм республикэм ипа-щэ зэхэсыгъор къызэлуиыхэзэ къыклигъэтхыгъ.

— Ветеранхэр зэрэдгъэ-шлошхэм имызакъоу, къыт-

клэхъухэрэ лэужхэм мы мэфэкьыр агу къинэжьиным пае ятэжхэм, ятэжхэм ятэхэм апсэ зэратыгъэр, япсауныгъэ, акъуачлэ зэрэхалхьагъэр икьоу алылэсынэу мы мафэхэр зэхэ-тхэнхэ фае, — ыуагъ аш.

Теклоныгъэр къызыдахы-гъэр ильэс 65-рэ зыхурэр мы ильэсэу къыхагъэм хагъэу-нэфыкыштыр нахь мышлэми, аш ипэгъокъу лэфтхьабзэхэр на-хьыпэкъу рагъэжыагъэх. АР-м шызэшлуахыштыр лэфтхьабзэхэм япланэу зэхъуауцогъагъэм те-тэу блэкыгъэ 2009-рэ ильэсым шлагъэ хъугъэхэм къатегу-

шылагъэ лъэпкъ лэфхэмкълэ, лэкыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адырлэ зэпхыныгъэхэмкълэ ыкли къэбар жъугъэм иамалхэмкълэ Комите-тым ипашэу Жаклэмыкьо Вя-чеслав. Джащ фэдэу, аш мэфэкьым изыфэгъэхъазырынкълэ ыкли ихэгъэунэфыкынкълэ лэфтхьабзэу рахъуагъэхэм ащыгъэгъозагъэх. Агъэнэфгъэ лэфтхьабзэхэмкълэ зэхэсыгъом хэлажэхэрэм еплъыкълэу ялэхэр къыралотыкыгъэх, планэу агъэ-нэфагъэм хэгъэхъонхэр фа-шыгъэх. лэфтхьабзэхэм нахьы-бзу кълэеджаклохэр къаха-гъэлэжъэнхэу, кълэуцъыкълэ

лыгъыплэхэм ачлэхэм иае итемэкълэ лэфтхьабзэхэр афыз-хашэнхэу Премьер-министрэм къарилуагъ. Къалуагъэхэр къы-дхалхытагъэхэу лэфтхьа-бзэхэм яплан икълэрыкълэу зэ-хагъэуцожьынэу Президентым къафигъэпытагъ.

Хэгъэгу зэошхом иветеран-хэмрэ сэкьатныгъэ зилэхэмрэ лэзэгъу уцхэр ыпкълэ хэмылгъэу зэрарагъэгъотырэм ыкли япсау-ныгъэ зэрэлъыплъэхэрэм фэгъэхьыгъэу АР-м псауныгъэр къэухъумэгъэнымкълэ иминист-рэу Натхьо Разыет къэгъу-шылагъ. Аш къызэрилуагъэ-мкълэ, япсауныгъэ изытет елгы-

тыгъэу, блэкыгъэ ильэсым диспансер зэфэшхьафхэм яучетхэм псэумкълэ нэбгы-рэ 1785-рэ ахэтыгъ, нэбгырэ 870-м ильэсым ыпкълэ хэ-мылгъэу лэзэгъу уцхэр алэ-клагъэхьагъэх.

АР-м лэфшлэнымкълэ ыкли социальнэ хэхъоныгъэмкълэ ими-нистрэу Наталья Широковар къыхыгъэ 2010-рэ ильэсым ветеранхэм псэукълэ амалэу ялэр нахьышлу шыгъэным фэшл зэшлэхыгъэ хъугъэхэм, нэбгырэ пэпчэ ишыкълэгъэ лэпылэгъу зэрэрагъэгъотырэм къатегу-шылагъ. 2005-рэ ильэсым, гъэт-хапэм и 1-м нэс чэзыум хэу-цогъэгъэ нэбгырэ 47-м шыщэу 42-м блэкыгъэ ильэсым псэуплэхэр къаратыгъэх, адрэ-хэм нахь игъом яфедэр къы-зэрамыгъэнэфагъэм къыхэкълэу, гужьуагъэ хъугъэх. Министрэм къызэрилуагъэмкълэ, псэукълэ амалэу ялэхэр нахьышлу шы-гъэнхэ фаеу нахь класэу чэзы-ум хэуцауагъэр нэбгырэ 84-рэ мэхъу, ау а пчъагъэр джыри зэблэхъугъэ хъун ылгъэкышты.

АР-м и Президент псэуплэ къызэратынэу зытефэрэ вете-ранхэм яспискэ игъэхъазырын къагъэпсынклэнэу, ахэм ащыщ зыпари къэнагъэ мыхъуным лъэшэу аналэ тырагъэтынэу аш фэгъэзэгъэхэм къафигъэпы-тагъ.

Нэужым Адыгэ республикэ фондэу «Теклоныгъ» зыфи-лорэм итхьаматэу Хэпэкълэ Налбий лэфэу ашлагъэм клэ-кълэу щигъэгъозагъэх.

ХЪУТ Нэфэст.

Сурэтыр А. Гусевым къы-тырихыгъ.

Мэшлогъэкълосэ къулыкъур

турэм ихэхъоныгъэ пэлухъашты.

Ильэсэу икълыгъэм сомэ миллион 208,5-рэ фэдиз къа-фыхагъэкълыгъ ыкли агъэфе-дагъ. А ахыщэмкълэ псэолыш ашыгъ ыкли атыгъ: тфэу зэ-тет, фэтэр 40-у зэхэт унэу цыфхэр зычлэсыштыхэмрэ мэшлогъэкълосэ частитлурэ (Мыекъяупэрэ къуаджэу Улапэрэ). Мы ильэсым гъэтхапэм къыщегъэжыагъэу муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъяупэрэ» зыфилорэм хэ-хьэрэ станицэу Ханскэм мэшлогъэкълосэ часть шашы-нэу рагъэжыагъ. Джащ фэдэу Мыекъяупэрэ районымкълэ ста-ницэу Абдзахэмрэ Тэхьутэ-мыкьое районымкълэу къуаджэу Афыпсыпэрэ ашашыштых.

Мы цыф псэуплэхэм мэ-шлогъэкълосэ частьхэр зэра-шашыштыхэм мэхъанэшхо ил, сыда плэмэ чыплэ чыжъэ къыкълыхэу мэшлогъэкълосэхэр къэсыфэхэ нэс хъуштыри хъугъэхэу къыхэкълэ. Гушылэм пае, къуаджэу Улапэ машлэм зыкышынштыгъэм, селоу Красно-гвардейскэм дэт мэшлогъэ-клосэ частэу N 7-м илофышлэ-хэр такыкь 30 — 40-кълэ нылэп къэсынхэ залгъыштыгъэр. Джы кълэу ашырэм ишлуа-гъэкълэ селохэу Большесидо-ровскэмрэ Штурбиномрэ, къуа-джэхэу Джамбэчыерэ Улапэрэ, ахэм анэмыкълэу Шэуджэн районымкълэу псэуплэу зау-лэм яфэлэ-фашлэхэр агъэцэкълэнхэ алыгъэкышты.

Республикэмкълэ МЧС-м хэ-хьэрэ къулыкъуэхэм мылкы-техникэ лъэныкъомкълэу ящы-клагъэр хэшлыкълэу нахьышлу алэклагъэхэу хъугъэ. 2009-рэ ильэсым, Урысыем и МЧС и Гъэлорышлэплэу шхьалэу Адыгэ Республикэм шылэм фе-деральнэ бюджетым икълэ-кълэуаплэхэм къахагъэкълэ, техни-кэ единичэу 13 лэклагъэхьагъ. Урысыем и МЧС и Гъэлоры-шлэплэу шхьалэу Адыгэ Рес-публикэм шылэм гъэхъагъэу ышыхэрэр къэзыушыхьатыр-мэ ащыщ 2009-рэ ильэсым ошлэ-дэмышлагъэ зыхэлэ тхьа-мыкълэгъошхо республикэм къызэрэщымыхъугъэр.

Адыгэ Республикэм и Президент ипресс-къулыкъу

Урысые Федерацием граж-дан оборонэмкълэ, ошлэ-дэ-мышлагъэ зыхэлэ тхьамыкла-гъохэмкълэ ыкли ахэм яклэуххэм ядэгъэзыжынкълэ и Министер-ствэ Адыгеим псэолгъэ гъэнэ-фагъэхэр шышыгъэнхэм пае ахыщэ къыхыгъэкълыгъ.

Гухэлэ гъэнэфагъэ зилэ про-граммэу «Урысыем и МЧС

Адыгэ Республикэмкълэ и Гъэ-лорышлэплэу шхьалэу 2009 — 2011-рэ ильэсхэмкълэ инфра-структурэ хэхъоныгъэу ышлы-штыр» зыфилорэр зэхъуау-цауагъ псэолгъэшлэу лэфы-гъэу заулэм язэшлэхын пае. Мы программэм къызэрэ-дилыгътэрэмкълэ, сомэ милли-он 443-рэ фэдиз инфраструк-

Псауныгъ

ПРОГРАММЭМ ИШУАГЪЭКІЭ

Лъэпкъ проектэу «Псауныгъ» зыфилорэм ипрограммэ мэхъанэ гъэ-нэфагъэ шаубытыгъ «Родовой сертификатым» епхыгъэ юфтхъабзэхэм. КІэлэцІыкІухэр кызыщадгъэхурэ, нэужым ахэм япсауныгъэ зыщылтып-лъэхэрэ учреждениехэм яматериаль-нэ-техническэ базэ хэхъоныгъэ егъэшІыгъэным, лъэхъаным диштэ-рэ медицинэ оборудование агъоты-ным иамалхэр программэм кыты-гъэх. Джащ фэдэу, а программэм ишлуагъэкІэ, лъэбэкъушІухэр ашы-гъэх кІэлэцІыкІухэм ыкІи бзыльфыгъэ зэпкъаджэхэм ящыкІэгъэ Іэзэгъу уц-хэр ягъэгъотыгъэхэм ылъэныкыокІи.

Адыгэ Республикэм псауныгъэр кыуэхумэгъэнымкІэ и Министерствэ иилъэс зэфэхьысыжхэм кызыращы-

хагъэщырэмкІэ, ыпшъэ-кІэ зигугъу кышщышІыгъэ амалхэм яшлуагъэкІэ, къэхъугъэкІэ сабыеу лІэжхэрэм япчъагъэ 2009-рэ ильэсым проц-ент 17-кІэ нахь макІэ хъугъэ. КІэлэцІыкІоу къэхъугъэкІэм ипсауныгъэ изытет куоу аулпэкІуным иамалхэр иІэхэ хъугъэ Адыгэ республикэ перина-тальнэ гупчэм. Мыщ «неонатальнэ скрининг» зыфалорэ уплэкІунэу шашІыхэрэм къэхъугъэкІэ сабийхэр зэкІэ кыыхырагъэуытэх. Сомэ мил-лиони 5,2-рэ атефагъ медицинэ обо-рудованиеу ащ фэдэ уплэкІунхэр зэрашІыхэу Адыгэ республикэ пери-натальнэ гупчэм икІыгъэ ильэсым

кыфащэфыгъэм. Мылкур Урысые Федерацием ибюджет кыыхагъэ-кІыгъ.

Зигугъу къэтшІыгъэ медицинэ обо-рудованиехэм яшлуагъэкІэ уз хы-лъэхэр зилэу агъэунэфыгъэ кІэлэ-цІыкІухэр (икІыгъэ ильэсым — нэбгыритІу) диспансер учетым ха-гъэуцуагъэх, ящыкІэгъэ Іэзэн юф-тхъабзэхэри адызэрахъэх.

ЖАКІЭМЫКЪО Аминэт.

АВТОМОБИЛЫР ЗЕПФЭЩТМЭ...

2009-рэ ильэсым тыгъэгъазэм и 27-м аш-тэгъэ федеральнэ Законэу «Урысые Фе-дерацием и Хъакъулахъ кодекс ыкІи УФ-м изаконодательнэ актхэм ащыщхэм зэхъокІыныгъэхэр афэшІыгъэхэм фэгъэ-хыгъ» зыфилорэм диштэу Къэралыгъо автоинспекцием иподразделениехэм зэра-хъэрэ юфтхъабзэхэм альэныкыокІэ цыф-хэм атырэ къэралыгъо пошлінэм зэхъокІыныгъэхэр фэхъугъэх.

рације зэрашІырэр ыкІи ащ епхыгъэ нэмыкІ юфыгъохэр пштэмэ, автомобильхэу къэралыгъо регистрационнэ тамыгъэхэр зищыкІагъэхэм ятыгъэхэм, ахэр чІэзынагъэхэм е жбы хъу-гъэхэм язэблэхъун пае ыпэкІэ водителъхэм сомэ 400 атыщтыгъэмэ, джы ар сомэ 1500-м кІэхъагъ.

Мототранспортым, прицепхэм, тракторхэм, нэмыкІ машинэ хылыгъэхэм апылгъэ къэралыгъо регистрационнэ тамыгъэхэр ятыгъэхэм е зэблэхъугъэхэм апае тапэкІэ атыщтыгъэ сомэ 200-р сомэ 1000-м нэсыгъ.

Транспортым пылгъэ паспор-тым итын е изэблэхъун япхыгъэ юфыгъохэм сомэ 500 апэІу-хъашт, законыр аштэным ыпэкІэ ар сомэ 100 хъуштыгъэ. ЗыцІэ къетІогъэ документым зэхъо-кІыныгъэ горэ фэзышІы зы-шІоигъо водителым сомэ 200 ытышт, ыпэкІэ ар сомэ 20 хъу-штыгъэ.

Джащ фэдэу, автомобилир зэфэгъэным ифитыныгъэ къэзы-тырэ тхылъым икыдэхын, тех-никем изытет уплэкІугъэным, нэмыкІ лъэныкыохэм зэхъокІы-ныгъэхэр афэхъугъэх. Къэлогъэн фаер зы — джы къэралыгъо пошлінэр зытырэ водителъхэм агъэкІодышт ахъщэр хэпшІыкІэу нахьыбэ хъугъэ.

УФ-м и МВД и ОБДД-мкІэ и Департамент.

2010-рэ ильэсым щылэ мазэм и 29-м зи-гугъу къэтшІыгъэ законом кІуачІэ иІэ хъугъэ. Ащ кыдылгытэрэ лъэныкыохэм ащыщхэм нэІуасэ шъуафэтшІын.

Транспорт пкыыгъохэу къэралыгъо регист-

Террористхэм зызэращыуухъумэщтыр ІЭКІЫБЫМ ШЪОКІОМЭ...

ІэкІыбым шъукІонэу зышъогъэ-хъазырымэ, хэгъэгоу кыхэшхуы-гъэм игеографии, итарихъ, динэу ша-лэжырымэ защыжъугъэгъуаз. Кон-сульствэм, посольствэм ыкІи къэ-гъэнэжын юфхэм апылгъэ чІыпІэ кыу-лыкъум ятелефонхэр эжъугъашІэ-хэри шъуиблокнот дашъутхэх.

Аэропортхэм ыкІи вокзалхэм:

- * шъхъаныгъупчъэхэм апэблагъэу шъушчымыт;
- * шынагъо шыІэ хъумэ, шъукъэ-зылхъумэшт колоннэхэр ыкІи нэмыкІ чІыпІэхэр кыхэшхуых;
- * наркотикхэр ыкІи къэорэ пкыыгъохэр шъуиІалымэкъхэм къа-дамылгъанхэм пае шъуибагаж шъу-фэсакъ, шъулытылгъ;
- * шъуимынэІосэ цІыф зы пкыыгъо

горэ самолетым ишъухъанэу кы-шъольгъэмэ: кыІышъумых, псын-кІэу цынэгъончъэнымкІэ кыулыкъум макъэ ежъугъэІу;

* пкыыгъо горэ къаомэ е ІашэкІэ охъу кыырагъэжыгъэмэ, джэхашъом шъутегъуалъхэ.

СамолеткІэ зекІо шъокІомэ:

- * зэкІэмэ анахь дэгъур экономиче-скэ класскІэ убыбыныр ары, сыда пІомэ ар анахь цынэгъончъ;
- * занкІэу быбырэ самолетыр кы-хэшху;
- * нэм псынкІэу кыкІидзэрэ шы-гъын зыщышъумылгъ, дзэкІолІ шы-гъыным ишъогъоу цыгъын шъушы-мыгъымэ нахьышІу;
- * ювелир пкыыгъоу шъуылытыр нахь мэкІэным шъунаІэ тежъугъэт;

- * самолетым шъущемышъу;
- * террористхэм самолетыр аубы-тыгъэмэ, ахэм яунашъохэр жъу-гъэцакІэх, бзэджашІэхэм анэ шъу-кІэмылгъ, шъуауэуцужыныу шъуфе-мыжэ, бырсыр кыэшхуыІэт.

МэшІокукІэ зекІо шъужыгъэмэ:

- * мэшІокум ыгузэгъу ит вагонхэм атефэрэ билетхэр кыэшхушъыным шъуылыгъ. МэшІокур зыдэкІорэ лъэныкыомкІэ «плъэрэ» чІыпІэхэр кыхэшхуых;
- * шъуигъогъогъухэр цыхъэмышІэ-гъухэу шъуахэплъагъэмэ, шъумы-чъый;
- * купэм ипчъэ ерэгъэтыгъ;
- * шъуидокументхэмрэ шъуиахъ-щальэрэ тэрэзуу шъуІыгъ, портфельр шъхъаныгъупчъэм пэблагъэу цэрэт.

ИЛЬЭСЫКІЭМ КЪЫЗЫДИХЫГЪЭ ЗЭХЪОКІЫНЫГЪЭХЭР

Врач анахь дэгъум сомэ мин 500 ратышт

«Врач анахь дэгъу» зыфилорэ щытхъуцІэр къазыфаусырэр ильэс заулэ хъугъэ. Ау ащ цІыфым ыгу кызырэлтырэм нэмыкІэ зы-пари кыкІацІоштыгъэп.

Джы 2010-рэ ильэсым кышщегъэжыгъэу зэнэкъокъум апэрэ чІыпІэр щызыубытырэм Урысыем и Правительствэ иунашъокІэ сомэ миллионныкыо шІухъафтынэу ратышт.

«Врач анахь дэгъу» зыфилорэ зэнэкъокъум ильэс къэс лъэныкыо 30-кІэ зэфэхьысыжхэр шашІых. ЫпшъэкІэ кызырэрэщытІуагъэу, джы апэрэ чІыпІэр кызыхыгъэм — сомэ мил-лионныкыу, ятІонэрэм — мин 300, ящэнэрэм мин 200 афагъэшъошэшт.

Урысые Федерацием и Президент иунашъокІэ, кІэлэгъэджэ анахь дэгъухэм (зэкІэмкІи нэбгырэ минмэ) ильэс къэс кІэлэгъаджэм и Мафэ ехъулэу сомэ мин 200 зырыз аратышт.

Гъомылапхъэри политикэшхом епхыгъ

Урысыем гъомылапхъэр икыу фэдиэзу илтыным фэгъэхыгъэ Доктринэм Президен-тыр кІэтхагъ. Ащ тетэу гъомылапхъэм ылъэныкыокІэ хэгъэгур цынэгъончъэнымкІэ къэралыгъом пшъэрылгышхо зыфишІы-жыгъ.

АпэрэмкІэ, гъомылапхъэр зэкІэми ащэфы-нэу физическэ ыкІи экономическэ амал яІэн фае. Ащ кыкІырэр гъомылапхъэхэр тучан-хэм ателыныхэ ыкІи ахэм ауасэхэр зэфагъэм тетэу гъэнэфэгъэнхэр ары. Цыфым гъомы-лапхъэр ышъэфынэу амал иІэным (зэрищэфын ахъщэ иІэным) пае къэралыгъор гъот макІэ зиІэхэм аделэнэу, тхыамыкІэ щыІакІэм ебэ-нынэу пшъэрылгъэ зыфишІыжыгъ. Доктринэм кыделгытэ бзыльфыгъэ лъэрымышхэм ыкІи кІэлэеджакІохэм ягъэшхэн зэхэщэгъэнри. Шапхъэхэу а документым кыдылгытэхэрэм кызырэлорэмкІэ, гъот макІэ зэриІэм кыхэкІэу, икыу фэдиэзу гъомылапхъэ зыщэ-фын зымылэкІыхэрэм къэралыгъор адрес-нэу аделэшт.

ЯтІонэрэмкІэ, Урысыем кышщашІырэ гъомылапхъэм нахь мэхъанэ ратышт. Док-тринэм кышщыгъэнэфагъ Урысыем кы-шщашІыгъэ продукциеу бэдзэршІыпІэм илгыр зыфэдиэзын фаер. Хэгъэгум кышщашІыгъэ гъомылапхъэр Доктринэм кышщыгъэнэфэгъэ шапхъэхэм анахь макІэмэ, къэралыгъом гъо-мылапхъэу илгыр имыкыунымкІэ шынагъо щыІ. Арышъ, къэралыгъо пашэхэм ащ анаІэ тетышт.

Коцэу хэгъэгум кышщыхыжыкырэр ашхы-рэм ипроцент 95-рэ хъунэу мы документым кыделгытэмэ, ащкІэ мэкъумэщышІэхэм шапхъэхэм аблагъэкІыгъ, ау шъоушыгъумкІэ такІэхъаным джыри тыпэчыжэ.

Зэреджэщтхэ тхыльхэр кыыхахыгъэх

Урысыем гъэсэныгъэмкІэ ыкІи шІэны-гъэмкІэ и Министерствэ еджапІэхэм зэраще-джэщтхэ тхыльхэр ыгъэнэфагъэх.

Ильэс къэс министерствэм а тхыльхэр зы ильэскІэ ыпэкІэ кыыхых. Ащ тетэу 2010 — 2011-рэ ильэсхэм зэреджэщтхэ тхыльхэр агъэнэфагъэх. ГъэсэныгъэмкІэ Урысые академием, шІэныгъэхэмкІэ Урысые академием ыкІи нэмыкІ научнэ организа-циехэм кыарыкІыгъэ экспертхэм амы-уплэкІугъэ тхыль ильэситф хъугъэу спис-кэм хагъахъэрэп.

2010 — 2011-рэ ильэс еджэгъум пае мы мафэхэм учебник 1470-рэ кыыхахыгъ, икІыгъэ ильэс еджэгъум а пчъагъэр 1303-рэ хъу-штыгъэ, ащ ыпэрэ ильэс еджэгъум 1101-рэ кыыхахыгъагъ.

Хэутыным кыфэзыгъэхъазыргъэр СИХЪУ Гоцнагъу.

КЪЭБАРЫКІЭХЭР

Сымэджэщ шъхьаІэм имэфэкІ инэгъокІэу

Зэбгъэпшэн щымыІэ пшъэрылъ

Илгъэ 50 гъогу кыкІлугъ джащ фэдэ пшъэрылъ зІІэ тиреспубликэ клиникескэ сымэджэщ. Мыры непэ АдыгеимкІэ сымэджэщ шъхьаІэу тІІэр. Илгъэ 50-р тарихымкІэ бэп, ау цыфым ипсауныгъэ икъэуэхумэн уфэлажэ хъумэ, а илгъэ пчъагъэхэм нэмыкІ мэхъанэ яІэу кысшІошым. Арышъ, мы медицинэ учреждениеу, республикэм исхэм ямызакъоу, ащ игъунэгъу псэупІэхэм къарыкІыхэрэми ІэпыІэгъу зыщагъотырэм илгъэ зэкІэлъыкІохэм кыдэхъугъэхэм, фызэшІомыкІыгъэхэм ягуу зыщыпшІын плъэкІышт гъогууан ар.

Къыдэтэлъытэ учреждением зэпымыоу хэхъоныгъэ зэрэфпшІын, непэ шІэныгъэр зынэсыгъэ лъэгапІэхэр амал зериІэкІэ кызыфэбгъэфедэн зэрэфаем уакъыщымыуцоу, псэуалгъэхэм зэрахэбгъахъорэм дакІоу, ахэм

ащылэжъэшт специалистхэри шэпхъэ гъэнэфагъэхэм адиштгэнхэ зэрэфаери. Тэлъэгъу тисымэджэщ шъхьаІэ зэхъокІыныгъэу фэхъугъэхэр, мы мафэхэм ащ итеплгъэ зэрэзэблэхъурэри. Адэ, илгъэ 50-кІэ тызэкІэкІожьмэ?

— Тисымэджэщ къежъапІэу фэхъугъэр мы чІыпІэм щытыгъэ госпиталгъу заом иветеранхэм зыщяІазэщтыгъэхэр ары, — къелуатэ Адыгэ республикэ клиникескэ сымэджэщым иврач шъхьаІэу Къэлэкъутэкъо Казбек. — Нэужым, 1960-рэ илгъэсым ищылэ мазэ, ар Адыгэ хэку сымэджэщ ашІыжыгъагъ. Ащыгъум ащ отделенищ нылэп илагъэр.

Илгъэхэр кІуагъэх, сымэджэщым иврач шъхьаІэу агъэнэфэгъэ, зэхэщкІо ІэпІасэу щытыгъэ Хъагъундэкъо Нурбий ишІуагъэкІэ хэхъоныгъэхэр ащ фэхъугъэх. Непэ мары отделение 13 тисы-

мэджэщ иІ, ахэм ащыщэу 9-р — «монопрофильнэ» зыфалорэм фэдэх. Республикэм ит сымэджэщхэм ащыщ зыпарэми а отделениехэм афэдэ горэ иІэп. Ахэр уз гъэнэфагъэхэм яІэзэгъыным фытегъэпсыхъыгъэ отделениехэу республикэм исыд фэдэрэ чІыпІи къарагъэкІыхэрэр кыздакІохэрэр ары. НэмыкІ отделениехэр (терапевтер, хирургер, неврологер, фэшъхаф отделениехэри) район, къэлэ сымэджэщхэми яІэх.

Зидиагноз гъэнэфагъэ хэлъхъэгъэн фаехэр, сымэджэ хыплгъэхэр зэкІэ тэ таджэ кыздащхэрэр. Ары сымэджэщ «шъхьаІэу» («головное учреждение» зыфалорэр) тызкІыщтыгъэр. ЕтІани, нэмыкІ сымэджэщхэм ялгытыгъэмэ, оборудованиеу, ІэзэкІэ амалгъу тІІэхэмкІи апэ тит. Адыгэ Республикэм щыпсэуэхэрэм ащыщэу нэмыкІ чІыпІэ горэм агъэкІонышъ медицинэ ІэпыІэгъу щырагъэгъотын фаеу хъурэ сымаджэм тэ тиврачхэр ары кІэух диагнозыр фэзыгъэуцурэр. Ащ ыуж министерствэм а цыфыр ышкІэгъэ клиникэм зигъа-кІорэр.

Ары, непэ Адыгэ республикэ клиникескэ сымэджэщым иотделениехэм къахэхъуагъ, зиушъомбгъугъ. Ау сыд фэдиз псэуалгъэ бгъэуцугъэми, этажыбэу зэтет корпус пчъагъэ кыдэгъобгъэу-цуагъэми, Іоф зышІэн специалист тэрэххэр уимылэхэмэ, ахэм зэкІэми пкІэ яІэп, шуагъэ къахышгтэп.

— Тисымэджэщ ыцІэ рязыгъалорэр мыщ шылажъэхэрэр ары, — игушыІэ лъегъэкІуатэ

Къэлэкъутэкъо Казбек. — Хэку сымэджэщым апэрэ лъэбэкъухэр езгыгъэшІыгъэ отделениеу кы-зэІуахышгтыгъэхэм япэщагъэхэм а лъэхъаным агъэсэгъэ врачхэр непэ а отделениехэм ащэлажэх, якІэлэгъаджэхэм яІоф лъагъэкІуатэ. Апэрэ отделениеу хэку сымэджэщым илагъэхэр **хирургиемкІэ** отделениер, **терапевтер** ыкІи **кІэлэцІыкІуэхэм зыщяІазэщтыгъэхэр** (ар нэужым шъхьаф шъыпкыгъэ ашІыжыгъагъ). ХирургиемкІэ отделениеу тІэкІу-тІэкІоу кыыхаушъхьафыкІыгъэ, щылэ хъугъэх травматологиемкІэ, урологиемкІэ, лъын-тфэ хирургиемкІэ отделениехэр, нэмыкІхэри. Джащ фэдэу терапевтер «кыыхэкІыгъэх» пульманологиемкІэ, кардиологиемкІэ, гастро-энтерологиемкІэ, эндокриноологиемкІэ, нефрологиемкІэ отделениехэр. Ащ тетэу, лъэхъаным диштэгъэ, сымэджэщыр мары илгъэ 50 хъугъэу мэлэжэ.

Тыгу къэдгъэкІыжыных апэрэ отделениехэм, нахъ тэрэзэу къэпІон хъумэ, «анахыжъ» отделениехэм япэщагъэхэри. Ахэр: хирургиемкІэ отделениеу — АкІэгъу Долэт, Н.П. Белявиныр, ЖэнэлІ Заурбий, мы мафэхэм — Болэкъо Махъмуд; терапевтеркІэ отделениеу — Е.В. Ерохинар, нэужым ащ кыыхагъэкІыгъэгъэ кардиологиемкІэ отделениеу — Даур Сусан, непэ ипашэр — Бжыхъэкъо Фатим. Джащ фэдэу ащ (терапевтеркІэ отделениеу) кыыхушъхьафыкІыгъэ хъугъэ гастро-энтерологиемкІэ отделениер (ыпкІэ эндокриноологиемкІэ отделениештыгъэ). Мыщ ипэщагъ Джамырзэ Ли-

дие, джы ащ пэшэныгъэ дызэрехъэ Гъышъ Шамсэт. ПульманологиемкІэ отделениеу ипаш Нэхэе Мирэ, нефрологиемкІэ отделениеу илгъэсипшІым ехъоу пэшэныгъэ дызэрехъэ Брыцу Эмэ. Арышъ, отделение анахыжымы непэ илгъэ 50 ыныбжымы, адрэхэм — 30, 25-рэ, 20...

Мары непэ мы шагуи дэт псэуалгъэр зыфэдизыр шъолгъэу. Ахэм гъэцкІэжыны ыкІи гъэкІэжыны ІофшІэнышхохэр ащэкІох. Тисымэджэщ иприемнэ отделение игъэкІэжыныр ащ дакІоу хирургиемкІэ ыкІи лъын-тфэ хирургиемкІэ отделениехэм ащыкІорэ гъэцкІэжыны ІофшІэнышхохэр ІлгъэсыкІэм ехъуІгъэу кыахыныгъэу тагъэгугъэгъагъ, ау арэушгъэу хъугъэп. ПсэолгъэшІэхэм алгъэкІ рахылагъэу Іоф ашІэшъ, тэгугъэ кІэушхышІухэри шІэхэу тІэгъунхэу.

Гъатхэм идэхэгъум, мэлылфэгъум и 2-м, республикэм исымэджэщ шъхьаІэ юбилей хэдгъэунэфыкІын тыгу хэлъ. А ІофшІабызэм тэркІэ мэхъанэшхо иІ, республикэм щыпсэуэхэрэмкІи арэушгъэу щытгъэу кытшъхъу. Тиреспубликэ ипашхэр, тызэпхыгъэ министерствэр тІІэпыІэгъухэу, тиспециалистхэм яІэпІэсэныгъэ, яшІэныгъэ, ягуетныгъэ ахэм акІыгъоу тызэрэзэдэлэжъэр илгъэ пчъагъэм кыддэхъугъэр ащ щызэфэтхысыжынышъ, гухэ-лъыкІэхэри къэдгъэнэфэщтыгъ.

Тэри, ныбджэгъу лъапІэхэр, мы сымэджэщым иІофшІэны фэгъэхъыгъэ тхыгъэхэр тигъэзет нэ-кІубгъоухэм нахъ игъэкІотыгъэу къащытІотэшт.

ЖАКІЭМЫКЪО Аминэт.

ПенсионеркІэ фондм шыушегъэгъуазэ

Урысые Федерацием ПенсионеркІэ ифонд ифитыныгъэхэм къахиубытэрэ лъэныкІохэмкІэ пенсионер, пособиер къафэлъытэгъэнхэр, ятыгъэнхэр зэпыугъо фэмыхъоу ыкІи ипІалгъэм ехъуІгъэу тызыхэхъэгъэ 2010-рэ илгъэсым ищылэ мазэ зэшІуахыгъэх. УФ-м и субъект пстэуми а Іофым зэпыугъо щафэхъугъэп.

ПенсионеркІэ фондм имыткыу кы-хэкІырэ пенсионер ыкІи пособиер нэ-гырэ миллион 40-м аратых. Индексациеу ыкІи валоризациеу шылагъэхэр зэрэзэхэ-хэу ПенсионеркІэ фондм 2010-рэ илгъэ-сым ищылэ мазэ пенсионерхэмрэ фэгъэкІотэныгъэ зІІэхэмрэ аІу-кІэн фэе ахъ-щэр ятыгъэным сомэ миллиард 312-рэ пІэуигъэхъагъ. 2009-рэ илгъэсым пен-сиехэм ыкІи пособиерхэм гурытымкІэ ма-зэм апІэуагъахъэщтыгъэм ар сомэ мил-лиард 72-кІэ нахыб. Арэушгъэу зыкІэ-хъугъэр валоризациеу кыкІэкІогъэ ахъ-щэри зэрэдыхэтгъэу щылэ мазэм пенсие-хэр ятыгъэнхэ фаеу зэрэщытыгъэр ары.

ЫпшгъэкІэ кызыррэщытІуагъэм фэдэу, 2010-рэ илгъэсым ищылэ мазэ пенсионер, ахэм ахэхъэ валоризациеу ыпкІэ кыкІы-гъэу къахэхъуагъэри, джащ фэдэу со-циальнэ тынхэр, ахэм ахэхъэ пенсионе-рыр зэрыпсэун ыльэкІышт ахыщэ анахъ макІэм лъыкІэгъэхъагъэным пае социаль-нэ ахыщэ тын хэгъэхъожьыр, ипІалгъэм ехъуІгъэу, зэпыугъо фэмыхъоу Адыгеим къащафалгытагъэх ыкІи алгъагъэлэсыгъэх. Къэуагъэмэ хъушгъэу щылэ мазэм телгытэгъэ пенсиехэм ащыщ Іахъэу апэрэ — яплІэнэрэ мафэхэм ашІомыкІэу алгъагъэ-Іэсын фаер 2009-рэ илгъэсым итыгъэгъазэ имыкІыгъэу зэралэклагъэхъагъэр.

Игъом аратыгъэх

УФ-м ПенсионеркІэ ифонд епхыгъэ пенсионер мини 164-рэ Іэпэ-цышэм 2010-рэ илгъэсым ищылэ мазэ пенсионер ыкІи пособиерхэр ятыгъэнхэм тиреспубликэ сомэ миллиардрэ миллион 39,3-рэ щыпІэ-Іуагъэхъагъ. Ар 2009-рэ илгъэсым гуры-тымкІэ мазэм а Іофыгъоухэм тиреспу-бликэ ащыпІэуагъахъэщтыгъэм сомэ мил-лион 419,3-кІэ нахыб.

ТиреспубликэкІэ мин пшІыкІу-тф имыкыу

Урысые Федерацием ипенсионер нэбгырэ миллион 5,1-м япенсионерхэм социальнэ ахыщэ тын хэгъэхъожь афашІыгъ. А пчъагъэм щыщэу нэбгырэ мин 14,6-р тиреспубликэ щэпсэу.

Пенсионер миллион 5,1-м щыщэу Урысыем и субъект 65-м ащыпсэурэ пен-сионер миллион 2,8-м япенсионерхэм фе-деральнэ гупчэм кыкІырэ ахыщэ хэгъэ-хъожь афэгъэуцугъ. Джащ фэдэу УФ-м и субъект 18-м цыфхэр социальнэу уху-мэгъэнхэмкІэ органхэу ащызэхэщагъэхэм пенсионер миллион 2,3-м чІыпІэ со-циальнэ ахыщэ тынхэр ашафэгъэуцугъэх.

Федеральнэ социальнэ ахыщэ тын хэгъэхъожь регионхэм ателгытагъэу пшгъэн хъумэ, сомэ 536-м кышыублагъэу 1547-м нэсэу ащызэтэкІы, джащ фэдэу регионхэми ар зэфэдэу ащыгъэлсыгъэп,

сомэ 1199-м кышыублагъэу 2870-м нэ-сэу ащызэблэу. 2010-рэ илгъэсым ищы-лэ мазэ ПФР-м иорганхэм социальнэ ахъ-щэ тын хэгъэхъожьым — сомэ милли-арди 2,8-рэ ыкІи цыфхэр социальнэу уху-мэгъэнхэмкІэ чІыпІэ органхэм сомэ миллиарди 6,5-рэ апІэуагъэхъагъ.

Адыгэ РеспубликэмкІэ 2010-рэ илгъэ-сым ищылэ мазэ федеральнэ социальнэ ахыщэ тын хэгъэхъожьыр сомэ 858-рэ чапыч 73-рэ хъушгъэу. (Ар хэгъэгум игурыт пчъагъэхэм сомэ 182,8-кІэ анахъ макІ. НэмыкІэу къэпІон хъумэ, Урысые Федерацием и субъект 65-у пенсионерхэм апае федеральнэ ахыщэ тын хэгъэхъожь зыщаратыхэрэмкІэ анахъ инэу щыт). Тызыхэхъэгъэ илгъэсым иапэрэ мазэ фе-деральнэ социальнэ ахыщэ тын хэгъэ-хъожь пенсионерхэм афэшІыгъэным тирес-публикэ сомэ миллион 12-рэ мин 656-рэ щыпІэуагъэхъагъ.

Социальнэ ахыщэ тын хэгъэхъожьыр Іоф зымышІэрэ пенсионер пстэуми афа-гъэуцу УФ-м и субъектэу пенсионерыр зыщыпсэурэм ар зэрэщыІэн ыльэкІышт ахыщэ анахъ макІэу шагъэнэфагъэм ма-териальнэ шылакІэм пае зэкІэ зэхэгъэхъо-жыгъэу кыратырэр лъыкІэмыхъэ зы-хъукІэ. Пенсионерым материальнэ шыла-кІэм пае зэкІэ кыратырэр агъэунэфы зыхъукІэ, кыдалгытэх пенсие лъэпкІэ пстэур, мазэ къэс кыІу-кІэрэ ахыщэ тын-хэр, соцпакетыр, хэгъэхъожь шІыкІэм тегъэпсыкІыгъэу кыратыхэрэр ыкІи нэ-мыкІ социальнэ ІэпыІэгъу лъэпкІэхэу ахъ-щэм телгытагъэхэу УФ-м и субъект иза-конодательствэ тегъэпсыкІыгъэу агъэнэ-фагъэхэр.

Цыфыр зыщыпсэурэ регионм чІы-пІэ псэукІэ амал анахъ макІэу шагъэнэ-фагъэр федеральнэ нахъ цыкІу зыхъу-кІэ, ащ пІэушхэшт ахыщэ тын хэгъэхъо-жыыр федеральнэ бюджетым имыткыу кыыхигъэкІыгъэ ПФР-м фегъэуцу. Пен-сионерыр зэрыпсэун ыльэкІышт ахыщэ анахъ макІэу регионм шагъэнэфагъэр федеральнэ нахыбэ зыхъукІэ, ащ фа-гъэуцушт социальнэ ахыщэ тын хэгъэ-хъожьыр регионм цыфхэр социальнэу уху-мэгъэнхэмкІэ иорган кыритыныу агъэнафэ.

Пенсионерыр зэрыпсэун ыльэкІышт ахыщэ анахъ макІэу 2010-рэ илгъэсымкІэ тиреспубликэ шагъэнэфагъэр сомэ 4150-рэ. Ар федеральнэ нахъ макІ. Ащ ыпкІэ кыкІэу, пенсионерхэм социальнэ ахыщэ тын хэгъэхъожь аратырэр региональнэ бюджетыр арэп кызысхахырэр, феде-ральнэ бюджетым кыкІышт мыткыу ары нахъ. Арэу щытми, социальнэ ахыщэ тын хэгъэхъожь зэратыхэрэм япчъагъэ респуб-ликэм ипенсионерхэм азыфагу лъэгапІэу щыриІэр процент 12,2-рэ мэхъу ыкІи ар хэгъэгум гурытымкІэ зэрэщыгъэлсыгъэм процент 1,2-кІэ нахъ макІэшъ, тирегион-кІэ ари нахъ фэдэу щыт.

Пенсионерхэм апае агъэнэфэрэ социальнэ ахыщэ тын хэгъэхъожьыр афэгъэуцугъэ-ным пенсионерыр кІэлъэлунэу щытгъэп, ПФР-м ыкІи цыфхэр социальнэу уху-мэгъэнхэмкІэ органм Іоф зымышІэрэ пенсионерым материальнэ шылакІэу иІэр зыфэдизыр агъэунэфы ахэм къэбарэу алэ-кІэлэхэм атэгъэлсыкІыгъэу. Социальнэ ахыщэ тын хэгъэхъожь зыфагъэуцугъэ пен-сионер пстэуми ифэшгъошэ къэбар нахъ пасэу алгъагъэлэсыгъ.

ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ ипресс-кыулыкъу.

Зэхьоклыныгыэшлум

— 2009-рэ ильэсэу икыгэр культурэмрэ искусствэмрэ афэгъэхьыгъэ хьугъэ-шлагъэхэмкIэ баеу шытыгъ, — кьелуатэ Чэмышьо Гъазый. — Тизэфъхьысыжхэм ИофшIэгъэ дэгъоу ахэтлгъагъорэр макIэп.

— **Министрэ ГэнатIэм узьIухъажьыгъэр ильэс икыгъэп. Арэу шытми, нахьыпэкIэ а Иофыр зэрэпшлагъэр кьыдэпльытэмэ, сыда уналэ зытебзэ пшIоигъор?**

— Лъэхъаным псынклэу зэхьоклыныгъэхэр фэхьухэшъ, узэрэтеплъэхьукIэу укыызэрэщинэщтыр нафэ. Ау ИофшIэнэу джы згъэцакIэрэм сыкIэрычыгъагъэу слъытэрэп. ЗыкIэ, Адыгэ Республикэр инэп, ятIонэрэмкIэ, кIыхъэ-лыхъэ зэсымыгъэшIэу ГэнатIэм игъэцкIэн пысыдзэжынынымкIэ лъэшэу яшIуагъэ кысэжыгъэ сидунэеплъыкIэклэ культурэм сызэрэпблагъэмрэ ащ Иофыгъомэ гурышкIэ ренэу сызэралыплъэрэмрэ.

— **Министерствэм пшъырыгъэ хъхьыгъэу зыфишIыжыгъэмэ тащыгъэгъауазэба.**

— Ыпэрэ ильэсхэм афэдэу икыгъэ ильэсми министрствэм ИофшIэн план гъэнгъагъэ тетэу зэхэщэгъагъэ. Ащ кыыхиубытэрэ Иофыгъохэр кызыпкырышыгъэхэр мурад программэ заулэу Урысыемрэ Адыгеимрэ мы аужырэ ильэс зытфыхым аштагъэхэр ары. Ахэм ащыщэу кыыхгъэщыгъэмэ хъуштых: «Урысыем Икультур» зыфиолорэр, «2006 — 2010-рэ ильэсхэм Адыгэ Республикэм культурэмкIэ икыбджэ ИофшIапIэхэр кызытэгъэ-нэжыгъэнхэм ыкIи хэхъоныгъэхэр ягъэшIыгъэнхэм афэгъэхьыгъэр», «Адыгэ Республикэм икыуаджэхэм социальнэ хэхъоныгъэхэр ягъэшIыгъэнхэм пае 2003 — 2010-рэ ильэсхэм шIэгъэн фаехэр...», «2009 — 2011-рэ ильэсхэм Адыгэ Республикэм культурэмкIэ ыкIи искусствэмкIэ хэхъоныгъэхэр егъэшIыгъэнхэм фэшI анахъу тинэплъэгъу идгъэщыт Иофыгъохэр», нэмыкIхэри.

— **ШъуиофшIэн сыда анахъу кыыщыхъажьыгъэщыгъэр?**

— А программэхэр дгъэцакIэхэзэ, Дунэе ыкIи шъолъыр фестиваль, нэмыкI Иофыгъо ин зыбгъушIэ зэхэттагъэ. Фестивальхэу «Адыгеим ижыгъожыгъэхэр», «Лъапсэмэ афэгъэ-зэжыныр — зыуужыныным игъогу», фэшъафхэри цыфмэ ашIогъэшIэгъоныгъэх. Блэ-кыгъэ уахътэм кьедгъэгъэзэжыныр арэп ащ фэдэ зэIу-кIэгъухэр зыкIызэхатщэхэрэр. Лъэпкъэу тиреспубликэ исхэмкIэ лъэхъаныр гупсэфэу шытыным, рэхъатныгъэ иллыным ахэр афэлажъэх.

Аужырэ ильэсхэм Адыгэ Республикэм культурэмкIэ и Министерствэ иофшIагъэхэм, лъэхъаным диштэу пшъэрылэу зыфишIыхэрэм афэгъэхьыгъэ зэдэгущыIэгъум бэмэ таригъэгупшысагъ. Дунэе фестивальхэм, концертхэм, спектаклэхэм, юбилей пчыхъэзэхыхъэхэм, нэмыкI зэIу-кIэгъухэм тахэлажъэзэ, щытхъум даклоу, мафэ къэс гъэцэкIэгъэн фэе Иофыгъохэр тинэплъэгъу идгъэтыхэ тшIоигъу.

ЩыIэныгъэм ильэныкIэу зэфэшъафхэр кьыдэтлгытэхэзэ, Адыгэ Республикэм культурэмкIэ иминистрэу Чэмышьо Гъазый гущыIэгъу дэтшыгъ.

яИофшIэн хэпшыкIэу нахъ бан мэхъу.

— **Ежъугъэжыгъэ Иофыгъохэр лъыгъэжыгъэклотэнхэр кыышыхьылъэклэ?**

— Лъэпкъ шэн-хабзэхэр зэбгъэшIэнхэр, непэрэ уахътэм диштэу ахэм язехъан лъыгъэклотэныр Иоф кызыррыкIоп. Адыгеим изакъоу слорэп — Урысыем культурэмкIэ политикэу щызэ-рахъэрэм чыпIэшхо щеубыты лъэпкъхэм ятрадиционнэ культурэ кызырагъэнэжыштытм.

— **Адыгэмэ ямэфэкIэу хэгъэуэфыкIыгъэмэ татэгущы-Iэмэ тигъэгъэтеджэмэ ягонэщтэу сэлтыт.**

— Ахэм мэхъанэшхо ятэты ыкIи лъэшэу тыналэ атэгъэгъэты. Адыгэмэ нахьыпэкIэ ИлъэсыкIэр зэрэхагъэуэфыкIыштыгъэр гъэшIэгъон кьодыеп, акъыл хэпхынэу щыт. Джащ фэдэ «Къэгъэгъэштахъэр». Мыхэр бэшлагъэу ильэс къэс хэтэгъэуэфыкIых. Джащ фэдэгъэ гъэрэкуи.

— **ЗыфэпIорэ мэфэкIхэм адыгэмэ язакъоу ахэлажъэр.**

— Ары зэрэщытын фаери. Урысхэри, ермэлхэри, урымхэри, тэтэрхэри, нэмыщхэри, нэмыкI лъэпкъхэри тимэфэкIхэм ахэлажъэх. Зихэку къэзыгъэгъэжыгъэмэ афэгъэхьыгъэ зэхэхъэу шышъхъэIу мазэм и 1-м Лъэпкъ музейм дэжэ щызэхатщэрэм мэхъанэу иIэр кьэлогъуай. Ащ кIэлэцIыкIухэри, зыныбж хэклотагъэхэри, лъэпкъэу зыщыщхэм емылгытыгъэу, хэлажъэх, мэфэкIыр зэкIэ лъэпкъэу Адыгеим исхэм зэдыхагъэуэфыкIы.

Ильэс 18 хъугъэу къэзэкъ культурэм ифестиваль Мыекъопэ районым щэкIо. Тьуджыным, тычэфыным язакъоп ащ фэдэ зэIу-кIэгъухэр зыкIызэхатщэхэрэр. Лъэпкъэу тиреспубликэ исхэмкIэ лъэхъаныр гупсэфэу шытыным, рэхъатныгъэ иллыным ахэр афэлажъэх.

— **УзэгурьIозэ узэдэпсэумэ, нахъ гъэхъэгъэ инхэр пшIыштых.**

— Къуытэрэу Пролетарскэм ермэлэмэ щызэхатщэгъэ мэфэкI зэхэхэр нахьыпэкIэ Краснодар краим щыкIоштыгъ. Ермэл культурэм ифестиваль тэри тыхэлэжъагъ. Хэтрэ лъэпкъи икультурэ ылэжыным, ащ гуахъо хигъотэным тыпылгъ. Узэгурьмы-лоу, узэрэмпылгытэу ИофшIэным гъэхъагъэ щыпшып лъэпкъынэу сэ сыгугъэрэп.

Егъэджэныр, кадрэхэр

— **КIэлэцIыкIухэмрэ ныбжыкIэхэмрэ ясэнауыгыгъэ культурэмрэ искусствэмрэ кыащызэIуахыным фэшI зэхэ-**

шъушъэрэ фестивальхэм, зэнэ-кьокъухэм зыкъагъэшIыпкъэ-жыа?

— ЫпэкIэ зигугъу къэтшыгъэ фестивалэу «Адыгеим ижыгъожыгъэхэр» мэхъэнэ ин зэгтырэмэ ащыт. КIэлэцIыкIухэр ащ хэлажъэхэзэ, ясэнауыгыгъэ зыкызыIуехы, культурэр, искусствэр сэнэхъат афэхъу. ЕджакIо тэгъакIох, еджэхэ зыхъукIэ, Iэпы-Iэгъу тафэхъу. Пшыноу ныбжыкIэу Мышъэ Андзаур Темыр Кавказым, IэкIыб хэгъэгумэ ащызэлъашIэ, къэралыгъо ансамблэу «Ислъамыем» иоркестрэ хэт, а фестивалым иапэрэ зэхэцэгъухэм цIыкIуэ ахэлажъэщытыгъэ. ЗэчыимкIэ Тхьэр кьешIушIагъэу, культурэм хэхъанэу гу зышIыгъэ зы ныбжыкIэ тшIокIоды хъуштыт. КультурэмкIэ сэнауыгыгъэ зыхэлъхэр игъом кыыхэбгъэщынхэр, гъогу тэрэз тебгъэхъанхэр пшъэрылгъу инуу тэлытэ. «Адыгеим ижыгъожыгъэхэр» ащ фэлажъэ.

— **Фестивальхэм, зэнэ-кьокъухэм анэмыкIэу, культурэмрэ искусствэмрэкIэ еджанIэу шъушIэмэ бэкIэ шъуащэгъуа?**

— Ахэр арыба кадрэмэ ягъэхъазырынкIэ анахъу тызыщыгугъыхэрэр! ИскусствэмкIэ Адыгэ Республикэм икIэлэцIыкIу еджанIэ кызызэIуахыгъэр гъэрэкло ильэс 20 хъугъэ. Лъэпкъоу Кимэ ыцIэ бэмышIэу еджанIэм фэтыусыгъ. Тикъуаджэмэ адэс кIэлэцIыкIухэу сэнауыгыгъэ зыхэлъхэр ащ кьэтэшалэх, щетэгъаджэх, адыгэ музыкIалыгъэ Iэмэ-псымэхэм къарагъэ-лонэу тиныбжыкIэхэр щытэгъасэх. Джыри тимыгъэрэзэпэмэ, гъэхъагъэу еджанIэм ышIырэмэ тагъэгъушIо. ГушIэм пае, ащ кыкычIитIупшыгъэ нэбгырэ 300-м щыщэу 165-м, процент 50-м ехъу, культурэм епхыгъэ сэнэхъат кыыхахыгъэ. Консерваториэхэр, нэмыкI апшъэрэ еджанIэхэр кыаухыгъэхэу мэлажъэх е еджэх. Мыш фэдэ еджанIэхэр къэзыухырэмэ ащыщэу УрысыемкIэ процент 15 нылэп еджэныр лъызыгъэклотэрэр. Арэу щыт нахъмышIэмэ, кадрэхэм ягъэхъазырынкIэ гумэкIыгъохэр тилэх.

— **Мы лъэхъаным зыужшъуит ИофыгъуакIэм ащыцI игугъу кытфэшIыба.**

— ГушIым пае, хореографиер тшIтэмэ, ансамбль дэгъу тил — «Налмэсыр», колледжым къэ-шъуакIохэр шагъэхъазырых, искусствэмкIэ еджанIэ заулэм отделенихэр ялэх, арэу шытми, икьурэп. Тэ кызырэттыхъурэмкIэ, къэшъуакIомэ ягъэхъазырын Иофэу етшIылIэрэм шъхъаIулIэ фэтшыжыныным, ар циклэ ухыгъэ псау хъуном пае ублэпIэ звенор, пычыгъор хэбгъэхъожыныр фае. Ащ, ежъ ишIоигъо-ныгъэкIэ, Кьулэ Амэрбий фэдэ-

Министрэу Чэмышьо Гъазый.

гъэзэщт. ЕджанIэу ильэс пчыагъэ хъугъэу зыфэбанэрэр фызэхэтщэщт. Премьер-министрэу Къумпыл Мурат ипхъэе-псыекIэ къэшъокIо цIыкIухэр зыщыгъэгъэщтхэ, зыщыригъэджэщтхэ унэм игъэцкIэжыны тыфежыагъ. «Налмэсым», «Ислъамыем», нэмыкI ансамблэхэм ахэхъащтхэр тинэплъэгъу игыштых, Иоф адэтшIэщт. ТIэкIу-тIэкIоу тиансамблэмэ ныбжыкIэ кадрэхэр къэзыщэлэщт гъогуры щы-лэ мэхъу.

— **«Налмэсым» къэшъокIо ныбжыкIэхэр шъхъафэу рэгъаджэх.**

— Ащ ишIуагъэ къэкIошты нахъ, иягъэ къэкIоштыт. Зэнэ-кьокъур Иоф кIэгъабл. Узыхэлъыхъуахъан щыIэмэ, къахэпхыни бгъотышты.

— **ЗэкIэ спортсменхэр Олимпиадэ джэзгунхэм ячемпион зэрэмыхъуштыхэр тэшIэ. Искусствэм фэдэжэу истэури артист цIэрыло хъуштыт, ау къахэпхыни ахътын фаеба?**

— ТищыкIэгъэ лъэпкъ кадрэхэр Сыбыр е нэмыкI шъолъыр чыжъэ кыттычынхэ тлэкIыштыт. Камернэ музыкальнэ театрэу Хъанэхъу Адам ыцIэ зыхъырым лъэпкъ кадрэхэр зэрэфымыкыухэрэр кыдэтлгытагъэу, искусствэхэмкIэ Адыгэ республикэ колледжым ныбжыкIэхэр щетэгъаджэх. Театрэм ихудожественнэ пашэу Сулейманов Юныс Иоф зыдишIэщт артистхэр непэ-неушэу коллективым хэхъащтых.

— **АР-м и Лъэпкъ театрэ ашIтэгъэ артист ныбжыкIэхэри Мыекъуапэ щырагъэджагъэх.**

— Ащ башэрэ тытегушыIэу зыгорэхэм кытаIокIымы, а ныбжыкIэ купым Лъэпкъ театрэм икIэрыкIэу жышхо кыырагъэщыжыгъэ. ГИТИС-м истудие Мыекъуапэ кыщызыIутхи, Лъэпкъ театрэм икадрэ Иофхэр дгъэцкIагъэх. ЛIэужитф Лъэпкъ театрэм непэ щызэдэлажъэ.

— **Режиссерхэр ежъугъэ-джэщтхэу джырэблагъэ пресс-зIу-кIэм кыыщыпIуагъ. Иофыр лъэкIуагъа?**

— Темыр Кавказым и Лъэпкъ театрэхэм апае режиссерхэр, сценаристхэр дгъэхъазырынхэм

фэшI студие кызызIутхынэу Координационнэ советым тыщытегушылагъ. Ау Мыекъуапа, Москва, Санкт-Петербурга, нэмыкI кыала еджанIэр кызыщызыIутхыштыр, тшIэрэп. Республикэ пэпчъ нэбгыри 3 — 4 ыгъэхъа-зырынэу тыфай. Студииер шъобзэбэнэу, зыхъырым иеу щытэп. Иофым шIуагъэ кызызэрихыштыр ары апэрэ чыпIэм дгъэу-цурэр. КъэкIошты ильэс еджэгъум нэс студииер кызызIутхынэу тыфай.

— **Режиссер хъуштыхэр езыгъэдэжэщтхэр Адыгеим илэхъа?**

— Адыгеим щыщхэм язакъоп тызыщыгугъыхэрэр. Уахътэм лъыкIэмыхъэрэ, дезымыгъэщтэрэ Иоф уфемыжъэмэ нахьышIу — цыфхэр бгъэхъаулыештых, уахътэри пкIэнчъэу зыIэкIэбгъэ-кIышты.

«Налмэсыр», «Ислъамыер», театрэхэр...

— Дунаим щыцIэрыло ансамблэхэр тилэх. Ахэр къэзыубыхэрэм тIокIэмэ, щытхъоу кытфа-хырым тыргъушхо.

— Тиансамблэхэм япрограммэ нахьыбэрэ зэблахъу тшIоигъоми, якъашъохэмкIэ, орадхэмкIэ, музыкэу агъэжынычирэмкIэ тагъэгъушIо. Театрэм ирепертуари зэблэхъу. Спектаклэу «Мэдэя» зыфиолорэр кIэу дгъэуцугъэмэ ащыт. Нэхэе Аслъан ипроизведениякIэхэмкIэ «Ислъамыем» ипрограммэ кыгъэбаигъ. Художественнэ пашэм купыр нэмыкI лъэгапIэ тырегъэуцо. «Налмэсыр» Урысыем имэфэкI концерт анахъ инхэм арагъэблагъэ. Ащ кыеушыхъаты лыгътэныгъэу кыфашIырэм зыкызызэриIэтыгъэр. «Налмэсымрэ» «Ислъамыемрэ» дунаим исценэ анахъ хэхыгъэхэр кыагъэдэхэнхэ алъэкIышты.

— **Культурэм щылажъэрэмэ ящыIэкIэ-исзукIэ нахьышIу шIыгъэным пае ИофшIагъэхэр зэрэщыIэхэр тэшIэ.**

— Президентэу ТхьакIушынэ Аслъан ихъатыркIэ культурэмрэ искусствэмрэ ащылэжъэрэ

ЛЪЭХЪАНЫМРЭ

ТЫФЭЗЫШЭРЭ АМАЛХЭР ШЫЛЭХ

нэбгырэ 66-м япсэуплэхэр нахь дэгъоу ашыным пэуагъэхъанэу сомэ миллион 43-рэ алэкхъагъ. Ащ нахь гушпагъо мы илгэс залэм культурэм шылажьэхэрэм къадэхъугъэп лломэ тыхэукоштэп. Культурэм Иоф шызышлэрэмэ ацлэкэ ти Президент «тхъауегъэпсэу» етлэжы. Ащ изакъоп планым хэмьтэу республикэм ипашэмэ культурэм кыфатлупшыгъэр. Ащ фэд филармонием итеплгъэ зэрагъэдэхъагъэр, бгъэкошын плэкхышты сценэ зэрашфыгъэ ахышэр — пстэумкнл сомэ миллион 76-рэ планым кыдымылгытэщтыгъэу культурэм пэуагъэхъагъ.

— **Мыекъуапэ Адыгэ Республикэм икхэлэ гунч. Тилгъэпкъ ишэн-хабзэхэр, итарихъ кээы-лотэрэ къэгъэлгъэгъонхэр, сау-гъэтхэр нахьыбэу цагъэуцун-хэм культурэм илофышлэхэр тегуыцлэх.** «Музей под открытым небом» зыфилорэм сыда рыклорэр?

— Пшээрлыгъэу зыфэтшы-жыгъэмэ ари ашыш. Адыгэ шагум, типсэуклэ яхылагъэу АР-м и Лъэпкъ музей дэжъ шыдгъэпсыным тыпыл. Ащи Мыекъуапэ кыгъэдэхъэштэу ыкнл кыгъэбаиштэу тэлъытэ.

Культурэмрэ спортымрэ язэпхыныгъэхэр

— **Мыекъуапэ изыгъэпсэфы-плэ парк гъэцэкхъэын Иофхэр цаублагъэх. Советскэ Союзым и Лыхъужэхэм, тиспортсмен цларылохэм ясүртхэр ащ ца-гъэуцунхэм дэгъуба?**

— Зигугъу къэпшырэ Иофыгъомэ тиминистерствэ афэгъэза-гъэу шытэп, ау а Иофхэр культу-рэм зэрэщышхэм ыкнл ащ ары-клорэм тызэригъэгумэкхырэм щэч хэлъэп.

Ти Президентэу Тхьаклушынэ Аслъан тикхэлэ парк зэрэдгъэдэ-хъштым, европэ культурэм лык-клахъэу зэрагъэпсыштым клэ-щакло фэхъугъ. Стадионкхэу ашырэр, Иофым сызэрэщыгъа-эзмкнл, Урысыем ихэшыпыкхы-гъэ командэхэми зыцагъэсэн альэкхыну агъэпсы. Къэлэ парк-ым стадионыр дэтышъ, спор-тымрэ культурэмрэ зызыпхырэ Иофыгъохэри шызетхъаштых, паркыр зыгъэпсэфыплэ дахэу, цыфмэ якхуапэу шытышт.

Джащ фэдэу зыгъэпсэфыплэ гулэгыплэу ыкнл культурэмкнл информациие кхы кышхыплэкхъан плэкхынуэ филармонием къэзыухъурэрэ чыпхэхэр шы-гъэнэу планмэ ахэт.

Олимпиадэм ты-зэрэхэлэжьэштыр

— **2014-рэ илгъэсым Олим-пиадэ джэгунхэу Шгачэ шы-клоштыхэм якультурнэ про-граммэ Адыгэ Республикэм зы-зэрэфигъэхъазырырэм ты-шыгъэгъауэзба.**

— Тилгъэпкъ зэрэпсэурэр, адыгэмэ ятарихъ чыгу Олим-пиадэр зэрэщыклорэр, адыгэмэ культурэ ин псэрэ лъэхъаным зэрялагъэр, джыри зэрялэр Олим-пиадэ джэгунхэм ахэлэжьэшт-хэм, хьаклэу къэклоштыхэм ядгъэ-шлэным пае Олимпиадэр дгъэ-федэн фаеу сеплгы, ащ ыуж Миннистерствэр ит.

— **Гъазый, унчлэу кыюсты-цтым бэрэ тегъэгумэкхы. Гъэ-зетхэм, телевидениемрэ ра-диомерэ культурэм илофыгъо-хэр кызырагъэлгъагъохэрэм сы-да дэгъоу е цыкхлагъэу кхъахб-гъэщырэр?**

— Сэ сеплгыкхлэкэ, журна-листхэм Иофышхо ашлэ. Гъэзет-хэм кыхъаутырэ материалхэм япчъагъэ маклэп. Ау дэгъум гъу-нэ илэпышъ, прессэм лъэкхышхо зерилэр кыдэтлгытэзэ, зэшомы-хыгъэ Иофэу тилэхэр, амалэу ахэр зэрэзэшлэпхыштхэр нахьыбэрэ къэтхыгъэнхэ фаеу кысшэ-хъу. Критикэм щарэмыухъ, темэу аштагъэр кызылэуахыным, къалэ-тыгъэ Иофыгъохэр гъэцэкхлагъэу зэрэхъурэм лышлээнхэм, цыф-мэ альагъэлэсыным афэшл амалэу шылэр аргъэфед, клэкхэу къэплон хъумэ, инфомациер жьу-гъэм зэхэщэн кхуачлэу ялэр нахь лгъэшэу агъэфедэн фае.

— **Библиотекахэм ялофшлэн клэкхэу кытфитегуыцлэба. Ыпшэкхлэ кышчыпэуагъэм елгытыгъэу, сыда ялофшлэн кээыгъэхьылгъэрэр?**

— Библиотекахэм Иофышхо зэшпахы. Тхылгъеджэхэм япчъа-гъэ кышчыклэрэп, хахъо нахь. Ау АР-м и Лъэпкъ библиотекэ цыкхушъ, тхылгъеджэхэр бащэ-рэ чэзыум хэтынхэ фаеу мэхъу. Мыекъуапэ студентмэ якхалэуи тэлъытэ. Непэ тибиблиотекэ учлэсэу, технологиякхэхэр бгъэ-федэхэзэ, Ленинскэ библиотекэм члэл литературэм зышыбгъэгъо-зэн плэкхынуэ шытын фае. Мылгъоу игъэпсын пелудгъэха-щтыр тилэгон, ащ Иофыр кызы-тырелажэ.

— **АР-м и Лъэпкъ музей укытегуыцлэ зыхъуклэ, нэмыкнл музейхэри тинэплэгъэу итхэу тлгытэшт.**

— Ащ Иоф дэшлэгъэн фае. Музеир тарихъымрэ шылэны-гъэмрэ ялотахлоу зэрэщытыр кыдэтлгытэзэ, зэхэщэн Иофы-гъохэр лгъытэгъэкхуатэх. Щэч хэлъэп АР-м и Лъэпкъ музей зэ-хэщэн-плуныгъэ Иофшлэнышхо зэрэзэшлуиыхырэм. Ау мылгъу имыкхум кыххэкхэу, музеим изалхэр тызэрэфаем фэдэу зэтед-гъэпсыхъашгъухэрэп.

— **Тигъэзетэу зыуэрэ кыхъ-тытуыгъэм ехыплэгъэ унчлэ кыюсты сшлоуыгъу. Сурэтышл-модельер цларылоу Стлэшъу Юрэ адыгэ шуауашу ышлэрэмэ туристхэр, искусствэр зиклэ-сэхэр къакхлэууцлэх. Дэгъуба ащ музей шъхаф е унэ хэхыгъэ кыфызгъэхыгъэмэ? Мамыр-ныгъэм игъэпшын, дхагъэм, зэкхошныгъэм Стлэшъу Юрэ зэрафэлажьэсэрэ ори дэгъоу ошлэ.**

— Стлэшъу Юрэ илофшлагъэ осэ ин етэты, Адыгэ Республи-кэм и Къэралыгъо шлухъафтын кыфагъэшъошагъ. Ренэу илоф-шлагъэ узыщеплгын плэкхышт унэ етыгъэныр игъоу сэлъэгъу. Джырэ уахътэ проблемэу тилэмэ ар зэу ашыш, зэрэзэшлэтышт амалмэ таясэ. Ау непэ ар зэшл-хыгъэ зэрэхъун ылэкхыштыр гъэнэфагъэу къэсшэуштытэп.

— **Мыекъуапэ идэхъапхэхэм, къэлэ клоцлым ятеплгъэ зэхъо-кхыныгъэхэр афэшлгъээнхэм, лъэпкъ гунышхэм епхыгъэу гъэ-федэгъэнхэм бэрэ татегуыцлэ, ау Иофыр нахьышлэу ылгъэны-кхыкхэу лгъыкхуатэрэп.**

— Мэшытыр, Лъэпкъ музе-ир, филармонием, нэмыкхэри

Шъэуапцлэкхэ Аминэт, Пэнэшъу Руслъан, Шхъэлэхъо Светлан Чэмышхо Гъазый имэфэкнл пае фэгъушлэх.

къэлэ гупчэр кээыгъэдахэрэмэ ашышхы. Лъэпкъ музеим ичлэ-хъапхэу теплгъэу илэм зэхъокхыны-гъэхэр фэтшыштытх. Мыекъуапэ идэхъапхэхэр зэрэгъэпсыгъэшт-хэми тгъушшысэ.

— **Тичлгъу къаухъумэзэ Урыс-Кавказ заом хэкхлэагъэмэ апае Мыекъуапэ цагъэуцун-сагъэтым игъэпсын удэлэ-жъэнэу пшээрлыгъэ ти Прези-дент кызырэнфишлгъэрэ сэл-лэ. Ащ укытегуыцлэным уфэхъазыра?**

— Саутгъэтым епхыгъэ тхылъ-хэм зэхъокхыныгъэхэр ящыкла-гъэх. Ахэми, нэмыкнл зэхэщэн Ио-фыгъохэми тапыл. Юридическэ Иофыгъохэр джырэ уахътэ ди-штэу тэгъэпсыжых. Саутгъэтыр заушхыштыр непэ къэслон слгъ-кхыштэп, ау Иофыр зэрэлгыкхуа-тэрэр цыфмэ ялогъэн фаеу сэл-лытэ.

— **Тхъабысым Умар фэгъэ-хыгъэ фестивалыр, адыгэ-аб-хъаз театрэхэм яфестиваль, Натхъо Джанхъот итвор-чествэ ехыплэгъэ концертыр, нэмыкхэри шлуклэ тыгу кэдэ-гъэкхыжыгъэхэзэ, рагъэжыгъэ Ио-фхэр зэрэлгъэгъэкхотэштхэм тыкхыкхлэууцлэ.**

— Зигугъу къэпшыгъэ Иофы-гъомэ къащытыгъэ концертхэм клэщаклоуи зэхэщаклоуи афэ-хъугъэр Адыгэ къэралыгъо фи-лармонием ары. Ащ идиректор шхъхалэу Хъот Заур шытхъур зыдэжыр. Тызэгъыгъэу шыт

а Иофхэр лгъыгъэкхотэнхэу. Тызэ-рэгъурыуагъэу, Кхубэ Щэбан ыныбжы илгъэси 120-рэ зэрэхъу-гъэм фэгъэхыгъэ пчыхъзэхъахъ-хэр филармонием мэллылфэгъу мазэм шызэхашэнэу агъэхъазы-ры. Ащ кыкхлэлыкхотэ Гъо-нэжыкхы Аскэри итворчествэ фэгъэхыгъэ пчыхъзэхъахъэр. Адыгэ-абхъаз театрэм яфести-вальхэр шпагъэ къатэу лъэхъа-ным диштэхэу зэхэтцэштхы.

Ныбжыкхлэхэм ежхэм аусы-гъэ ордэхэр нахьыбэрэмкнл къа-ло. Ар дэи клорэп, ау тикомпози-тор цларыломэ яорэдхэри цыф-мэ зэхъахы ашлэиу. Ахэр ары ныбжыкхлэмэ, ордэдыломэ ятвор-чествэ лгъапсэу е лгъыгъэкхотэпэу фэхъун фаехэр. Тиныбжыкхлэ-

Иэбэжымэ, ащ фэдэ ансамблэ Адыгеим илагъ, зыфэдагъэм илоф шхъафми, музыкальнэ лэмэ-псымэхэр е кадрэхэр афи-мыкхуштыгъэхэу джы къэплон плэкхышт. Ансамблэу «Жы-ур» зэхашагъэу дэгъоу Иоф ешлэ. Тифольклор ибаиныгъэ искусствэм кышцелуатэ. Гъу-клэ Замудини, Кушъу Светла-ни тафэраз. Зыфэллорэ ансам-блэм тыфэмысэу клорэп, тради-циехэр икхыу дгъэфедэнхэ тымылгъэху кытшэхъу. Нэхэ Аслъан шылэти, «Ислъамьер» зэхашагъ. Тищыкхлагъ джащ фэдэ кадрэ дэгъу, ау ащ кы-кхырэп ансамблэм изэхэщэн тынымылгыштгъэу. Мы лъэхъа-ным искусствэмхэмкнл Мые-кхотэпэу колледжыр ащ ишып-кхэу дэлажьэ. Колледжым идиректорэу Цундышк Нуры-ет тыкхызыригъэгугъагъэу, бэ темышлэу ащ фэдэ ансамблэм кыыригъэлорэ ордэхэр зэхэт-хыштых.

— **Композиторэу Нэхэе Аслъан бэрэ къэлэ искусств-вэхэмкнл еджэплэ 20-м ехъу Адыгеим зэрилэр, ау тищы-клэгъэ кадрэхэр тфэгъэхъа-зырхэрэп. Гухэкхлэ ар?**

— Адыгеим шапхугъэ ордэ-дылошхоу Шагудж Маринэ Санкт-Петербург шырегъаджэ. Мы къэлэ дэдэм Нэмыгхэкхэ Аслъан, Андзэрэкхэ Долэт, Кхыкнл Софэ шэлажьэх. Мам-сыр Маргаритэрэ Гъот Ас-лъанрэ Москва, Хъупэ Мурат Испанием Иоф ащашлэх. Нэ-мыкнл еджагъэу тилэр маклэп. Зигугъу къэтшыххэрэ тиккуль-турэ кыхъамылажьэхэу арэп, ау... Адыгэ культурэр зышлэ-щтыр Мыекъуапэ шыпсэун фае. Армырмэ адыгэмэ ежхэм хэкум хэгъэу шамыгъэпсэу, Египет зэрэцагъэпсыгъагъэм фэдэу тыкхэнэшт.

— **Гъазый, уныбжы илгъэ 60 зыщыгъэр мафэхэм ате-фэу тызэдэгъуыцлэ. Узэлгъэ-кхыжымэ, непэ нэс къэпхлэгъэ гъогум сыд къепхуаллэ пшлоу-гъон?**

— Шыкур сэлэ, сянэ снл, Алахъым джыри бэрэ ижъау тычлэгъэт, синыдэлъфыхэр, ахэм атекхыгъэхэр зэкхэри псаух, шхъэгъусэрэ пшэшы-плурэ сафэразэу снлэх. Ныбджэ-гъу дэгъухэр синасып кы-хыгъэх. «Шъом» сикхыгъэу слгытэрэп, сынэцлэпхэп, снлэм шыкур шысэшлхыкы, снлгъэпкъ снхуаллэ кызырэхъэу сыфэла-жъэ. Иэнэтлэ зэфэхъафхэм салутыгъ. Тылэ сышылэжьагъэ-ми, снлофшлэнкнл сыгукхнл культурэм сылэблэгъагъ. Сыд Иэнэтлэ сылутыми, сыд фэдэ Иоф сэлэмэ, ащ сншпагъэ зэ-резгъэкхыштым сыпылгышт. Иэкхыб къэралмэ ащыпсэурэ тилгъэпкъгъумэ талыплэсыным, югослав адыгэхэр тиреспубли-кэ къэхъажыгъэнхэм сызэрэ-дэлэжьагъэр, сишылэныгъэкнл анахъ кыздэхъугъэмэ, сина-сып кыхыгъэгъэмэ ашышэу сэлтытэ.

— **Тигъэзетеджэмэ ацлэкхэ уиубилей пае тыпфэгъушлэ. Уинасып зыдэлгъэгъуысэу уцылэнэу «Нарт бэгъашлэ охъу, Гъазый!» пфэтлэ.**

— Тхъауегъэпсэу.

ЕМТИЛЪ Нурбий.

Теклоныгъэм ия 65-рэ ильэс инэгъокI

ЗЫЩЫТЭШЪ УМЫГЪЭГЪУПШЭХ!

Шыпкъэм тетэу угушылэн хъумэ, шъхьафитыныгъэм нахъ лъапI зэрэщымылэр нафэ. А шъхьафитыныгъэм тиадэгъэ лъэпкъ зэмыблэжъэу фэбэнагъ, хэкIодагъэри макIэп, ау ахэр кыызэкIэкIуагъэхэп. Арышъ, тилъэпкъкIэ инэу уасэ фэтэшIы, тэгъэлаплэ, дахэкIэ тыгу кьэтэгъэкIыжъы тикъуаджэ шыщхэу заом Iутыгъэхэм лIыблэнагъэу къахэфагъэр. Ащ ишыхъатэу зыцIэ къеплонэу тилэри макIэп. Ау анахъ хэзгъэунэфыкIы сшIоигъор фронтым Iутыгъэу, атакэм бэрэ кIуагъэу, пый дзэкIолI пчъагъэ зыукIыгъэу, тоным е пулеметым Iулъэу танкхэр кымыгъаглоу, пыир зэтыригъэуцозэ хэкIодагъэхэм ягугъу пшыныр, пшымыгъупшэнхэр зэратегфэрэр ары.

Непи сынэгъу кIэтых Iэшынэ Ерэджыбэу колхоз ыкIи совет тхьамэ-тагъэр, Iэшынэ Нухъэу шэкIо бэлэхъагъэр, тутынлэжынымыкIэ специалыстыгъэр, кытекIон районым урыси, адыги имысыгъэр. Шыкоо пзыртэу, лIы рэхъатэу, Iушъабэу, кIэлэ-цIыкIухэр ренэу зыку изыгъэсыщтыгъэ СтIашъу Мосэ. Теуцожъ Хьамедэу кIэлих кышызыни фронтым кIогагъэр. Джащ фэдэу кьэзымыгъэзжыгъэр бэ мэхъу. БатIы иунагъо пштэмэ, нэбгыри 4 хэкIодагъ: Тхьаркыохъо Ерэджыб БатIы ыкьор, ышхэр Сахид, Пал, ишъаоу Мухьдинэ. Iэшынэ Айдымыр капитаныгъ, 1941-рэ ильэсым Москва иплощадь Плъыжъ шыIэгъэ парадым хэтыгъ, ащ икIи, занкIэу фронтым кIуагъэ, шыфхыгъ, ышнахыкIэ Щэбани заом хэкIодагъ.

Фронтыр псынIагъоу зэрэщымытыр зэкIэми тэшIэ, ау тылым шылагъэхэми икIун кын алъэгъугъ. Ащ тинепэрэ нибжьыкIэхэм уасэ икьоу фашын амал яIэп, сыда пIомэ кьэбарыр кьэоIуагъэкIэ лыуз хьурэп ппэ-кIэмыкIыгъэу, умыушэтыгъэу, мэлэ-кIэ ушымыллагъэу, пкIантIэ кышчыомыхыгъэу. Узэкъотэу, узэгъусэу шыпкыагъэм уемызэщэу игугъу пшын фæе.

Къуаджэм лIы дэсыжыгъэп ыцIэ епIонэу. Тхьэм джэнэт къарет Iэшынэ Хьатыу, Теуцожъ Хьалао —

джа нэбгыритIур мыпшыжъэу колхоз губгъом IофышIэ кьэклорэ бзылфыгъэхэм анаI атетэу, яушыйхэу, агу кьалэтэу ахэтыгъэх.

Заор окIофэ чэщи мафи ямыIэу ялIыхэу, акъохэу, ашыхэу заом Iутхэм текIоныгъэ кьыдахыным пае Iофэу ашIэщтымыкIэ зышъхьасыжыгъэхэп тикъоджэ бзылфыгъэхэр. Колхоз губгъом итхэу лажьэщтыгъэх, унэм кьэклэжъхэмэ, кIэлэ быным ышхыщтыр шымыIэу «Нан, тыгъашх» алоу кьадэгъыхэу, афашIэщтыр амышIэу чэщыбэ кьыкIугъ. Бэлахэу зеклорэм ыкIыIу кьэхъуштыгъэ хьакъулахэу ателыгъэри. Щэр, кIэнкIэр, натрыфыр, картофыр хабзэм ратынхэ фэ-ягъэ. Ащ даклоу займэм кIэтхэнхэщ, фронтым IэпыIэгъу фэхъунхэу шытыгъ.

Колхозым къаритынэу зи илагъэп. Непэ Iоф ашIэмэ, зы трудодень афатхыщтыгъ. Тибзылфыгъэхэм ащэ-чыгъэр зыукIочIын бзылфыгъэ дунаим тетэпщтын. Тиколхоз цыкIу ахэм шашлагъэр бэдэд. Теуцожъ Пшъашъэ, Асыет, Чэбэхъан, Сасэ, Захьирэт, Тхьаркыохъо Зулихъэ, Iэшынэ Чэбэхъан, Щэрифэ, Чыхъан, Хьалэщтэ Чыхъан, Гошпакэ ялIыхэр заом хэкIодагъэх, ау якIалэхэр апIужыгъэх. Ахэм яIофшлагъэ чылэр ыгъэдэхэагъ, дэгъукIэ ыцIэ парагъэ-Iуагъ. Арышъ, Тхьэм джэнэт къарет, яшIушлагъэ егъэбагъу. ЯлIыхэр агъэ-лэплагъэх, ахэм афэшыпкыагъэх. Ахэм хъульфыгъэ Iофэу ашIагъэр макIэп. Чэмхэр кIэшлагъэу жьуагъэх, лъашъо еуагъэх, щыбзэмкIэ коцыр ауэкъэбзыгъ, тыгъэгъээр гъупчэкIэ къахыти, атамэ телъэу губгъом хьамэу итым тыралъхъэщтыгъ, етIанэ бэщхэмкIэ аутыштыгъ. Тыгъэгъээз щэпкыыр агъэстыти, яжъэр хабзэм ратыштыгъ.

Мафэ горэм бригадирыр тIэкIу чэ-фэу ахэхагъэти, агу хигъэкIыгъэу зэкIэ бзылфыгъэхэр «тилIыхэр фронт-ым шыIэх, тэ лыгъэныгъэ кытфашIырэн» алоу амакъэ Iэтыгъэу гыштыгъэх. А лъэхъаным агроном шы-лагъэп, «качественник» алоу Iэшынэ Хьатыу лIыжыыр тилагъ. Ар кыIу-хьагъ шъхьае, алъэхъхэрэпти, сэ

кысаджи саригъэупчIыгъ. Къыса-Iуагъ бригадирым арилогъэ гушыIэм пае зэрэгъыхэрэр. Джыри сынэгъу кIэт а лIыжым ыIыгъ бэщымкIэ бригадирыр зэрэIуныкIыхъагъэр. ЯтIонэрэ мафэм нэмыкI бригадир къафашыгъагъ.

Заор кызежъагъэм шыублагъэу цыфхэм сахэтыгъ, якъини, яхъяри слъэгъугъэ, амышлагъэри афэстхэу бэрэ кыыхэкIыгъ. Ау непэ а бзыл-фыгъэ чанхэм ащыщэу кьэнэжыгъэр нэбгыритIу ныIэп. ТекIоныгъэм ия 65-рэ ильэс тызщыптэгъокIырым тыгу кьэтэгъэуэгъэкIыжыых, ягугъу тэ-жъугъэшIы тибзылфыгъэ хьупхъэ-хэм, ар кьалэжыгъ.

Непэ тыгу кьэдгъэкIыжыныр ате-фэ бзылфыгъэ чанхэу, оси, ошхи ямыIэу хъульфыгъэ Iофыр зышIэгъэ Бэгъушъэ Рахьмэт, Iэшынэ Цыужъ, ЗекIогъу Хьарыет. Цухэр кIэшлагъэ-хэу километричI кIохэти, мэлхэм арагъэшхышт мэкъур къащэщтыгъ. Мылыр пхыраупкIызэ, Пшыщэпс рагъашъоштыгъэх. Ахэм кIэлэ дэ-дэхэу СтIашъу Рэщыдэрэ Iэшынэ Щамсудинрэ ахэтыгъэх.

Бзылфыгъэ чанхэу, нэутхэхэу, сэмэркьээр якIасэу, ягъусэхэр агъэда-Iохэу, агъэчфхэу, ягупшысэ атыра-гъэу тилагъэх СтIашъу Мерэм, СтIа-шъу Фатимэ, Уджыхъу Хьалимэт, нэмыкIэхэри. Мы бзылфыгъэхэм Iофышху ашлагъэр, ащ фэдиз ыпшъэ ифэнэу тиадэгъэ бзылфыгъэ нэмыкI шыIэп пIоми ухъуэкъонэпщтын.

ЕтIани хэзгъэунэфыкIы сшIоигъор шъузабэхэм якIалэхэр зэкIэ колхозым зэрэхъэхъагъэхэр, чанэу, гукIэгъу ахэIэу зэрэщытыгъэхэр, янэхэм яIэ-пыIэгъухэу зэрэсэугъэхэр ары. Ахэ-ри ахэтых Гъобэкъуае идахэ язы-гъэIуагъэхэм.

Фронтым Iутыгъэу кьэнэжыгъэр мэкIэ дэдэу къало, джащ фэдэу ты-лым чанэу шылэжъагъэу непэ псау-жыри бэп. Арышъ, типравительствэ фронтвикхэри, тылым шылагъэхэ-ри зэфэзыгъэдэрэ унашъо ышIыгъэмэ тэрэз хъуштыгъ.

**БЭРЭТЭРЭ Аскр.
Заомрэ IофшIэнымрэ яветеран.**

Ны-тыхэм гушIуагъо къафахы

Лъэпкъым идэхэагъи, иIушыгъи зэлъы-тыгъэхэр лIэужыкIэу кьэтэджырэр ары. Тинеуш зыфэдэщтыри а нибжьыкIэхэу лъэ чанкIэ шыIэныгъэм кыхэуцохэрэм япхыгъ. Джары кьэралыгъоми кIэлэ-гъуа-лэхэм ыналэ нахъ зыкIатыригъэтырэр, Iо-фыгъошIоу кырихыжыкIэхэрэм ахэр кыыз-кIыфигъэушчырэр.

Непэ тилъэпкъ идэхэагъэ зисурэткIи, зи-дунэе тетыкIэки, зиIофхэмкIи кьэзыгъэ-лэгъорэ лIэуж кIэракIэм шыщ Мэфэ Жан-нетэ. Iофэу кыыхыгъэм фэшъыпкъэу, игъэшIэ лъагъо хэзымыгъэкIокIэрэ адыгэ пшъэшъэ цIэрыIохэм ар ащыш.

Щэрджэскалэ 1986-рэ ильэсым Жан-нетэ кышыхыгъу, я 9-рэ гурыт еджапIэр медалькIэ кыухыгъ. Ащ иуж Москва Лъэпкъхэм язэкъошныгъэ и Урысые уни-верситетэу дэтым чIэхъагъ, юрист-меж-дународник сэнэхъатым феджагъ. Апшъэ-рэ еджапIэм чIэсыфэ акъыл чан, теубытэ-гъэ пытэ иIэу зыкыгъэлъэгъуагъ, джары зишIуагъэ кьэкIуагъэр бакалавр ученэ сте-пеныр кыффагъэшъошэнымкIэ, ащи кы-шыцуцурэп, Iоф ышIэзэ еджэнэу магистрату-рэм чIэхъэ.

ИкIыгъэ ильэсым Урысыем и Прави-тельствэ сэнэхъатэу зэрагъэгъотыгъэм зэрэтегъэпсыхъагъэхэмкIэ ушлэкIунхэр зэ-хицагъэти, Жаннетэ шIэныгъэ куухэр зэриIэр кыушыхъатыгъ, Федеральнэ та-можнэм Iоф шишIэнэу рагъэблэгъагъ. Охътабэ темышIэу кьэлъэгъуагъ адыгэ пшъашъэр специалист Iазэу зэрэщытыр, Федеральнэ таможнэ къулыкъум ипашъэ А. Бельяниновым Шытхъу тхыль Жаннетэ кыфигъэшъошагъ. Ар гъэхъэгъэ цыкIоп. ШIэныгъэу илэхэм анэмыкIэу, иIоф шIу зэрильэгъурэм, ащ гуетныгъэшхо зэрэфы-рилэм яшыхъатэу пльытэ хьущт. Жанне-тэ ильэпкъ, ихэкъу, зыщапIугъэ унагъом ящытхъу ыIэтыгъ, ыцIэ дахэкIэ ыгъэIугъ.

Пстэуми апэу сабыир зыфэдэ хъуштыр зэлъытыгъэр ны-тыхэр ары. Мэфэ Алырэ Гошэпагорэ ясабийхэм пIуныгъэ дэгъу арагъэгъотыгъ. Ахэр адыгэ шэн-хабзэхэм атетэу апIугъэх, Iэдэб ахэлъэу кьэтэджын-хэм дэшъхъахыгъэхэп. Джы кIэгъушIужыых, яльфыгъэхэр цыфышIухэу, укъамыгъэу-кIытэжыныхэу зэрэхъугъэхэм. ЯкIалэу Щамили Москва, чIыдагъэмрэ газымрэ яакадемиеу дэтым щеджэ, игугъу дахэкIэ еджапIэм шашы.

Жаннетэ ишIэныгъэхэм зэрахигъэхъо-ным дэшъхъахырэп, IэкIыб кьэралыгъуа-бзэхэр зэрегъашIэ.

Хэти инасып ежъ-ежырэу зыфешIы-жы, иеджэнкIэ, иIофшIэнкIэ, цыфхэм шIу афишIэным зэрэдэмышъхъахырэмкIэ Мэфэ Жаннетэрэ Щамилэрэ арэгъушхох ны-тыхэр. ЯщыIэныгъэ гъогу кIыханэу, на-сыпышIо хъунхэу кIэхъопсых Алырэ Го-шэпагорэ. Ягухэлъ Тхьэм кьадегъэхъу.

БЕМЫРЗЭ Зураб.

Щэрджэскал.

Адыгабзэр ильэпIэ дэд Фатимэ

Зиньдэльфыбзэ зымышIэрэмрэ ащ уасэ фэзымышIэрэмрэ лъэп-къым шымышхэу пльытэныр тэрэз дэд. Адыгабзэм рыгушыIэрэ тилъэпкъэгъухэм япчъагъэ нахъ макIэ зэрэхъурэм уигъэгумэкIынэу щыт. Дэгъугъэ «сэ сыадыг» зылорэ пстэу-ми абзэ уасэ фашIэу, рыгушыIэхэу шытыгъэхэмэ. ЕтIани гум ымы-штэрэр зэлэпкъэгъухэр автобусым, троллейбусым исхэ хъумэ гушыIэхэ зыхъукIэ урыс гушыIабэ кызэрэ-хагъафэрэр ары. Ар зэлъэгъулIэ-хэрэр кьалэм шыпсэхэрэр ары.

Шыпккъэ, кьалэм адыгэхэм анэмыкIэу фэшъхъаф лъэпкъхэм ащыщхэри щэпсэху, ахэр урысы-бзэм зэрэпхых. УмыгъэгумэкIы-нэу хьурэп тыбзэ икьоу уасэ фэты-мышIэу кызэрэхэкIырым. Щэчы-гъуае хьурэр адыгитIу зэIукагъэмэ урысыбзэр кьэбэкIэу зэрээдэгъу-щыIэхэрэр ары. Тинасыпышъ, джы-рэкIэ япчъагъэкIэ бэп ныдэльфы-бзэм шъхьакло езыхыхэрэр.

Ыбзэ шIу дэдэ зылъэгъурэ, ащ фэшъошэ уасэ фэзышыIэрэ, тапэкIэ

ар зыфэдэщтым ыгъэгумэкIырэ нибжьыкIэхэри тимакIэп. Ахэм ащыщ Щэрджэскалэ я 9-рэ гимна-зиеу дэтым ия 11-рэ класс щеджэрэ Брат Фатимэ. Ащ ятэу Назиррэ янэу Аминэтрэ янэу иль тхыльхэм яна-хьыбэ дэдэр тилъэпкъэ итарихьрэ адыгабзэмрэ афэгъэхыгъэх, Фатими шIу рагъэлъэгъугъэшъ, ахэм яджэ.

Гимназием адыгабзэмкIэ икIэлэ-егъаджэу Шэнджэтэ Любэ джары Фатимэ олимпиадэ зэнэкъокъухэм зыкIахигъэлажырэр. ИкIыгъэ мазэм ащ фэдэ зэнэкъокъоу шылагъэм Фа-тимэ апэрэ чIыпIэр кышчыдихыгъ.

— Фатимэ грамматикэри литера-турэри зэфэдэу дэгъоу ешIэх. Я 9-рэ классым щеджэ зэхъум «Сыбзэ — сыпсэ, сидунай» зыфилорэ зэнэкъо-къум «Адыгабзэм ыльапсэ куу» зы-филорэ цIэр зыфиусыгъэ сочинени-емкIэ ятIонэрэ чIыпIэр ыубытыгъагъ, мы ильэс еджэгъум ыкIэм респуб-ликэ олимпиадэу шыIэщтым пшъэ-шъэ нэутхэр хэлэжъэщтыгъ, хагъэу-нэфыкыIэрэ чIыпIэхэм ащыщ кыди-хынэу тэгугъэ. Адыгагъэ зэрылэ уна-

гъом шапIугъэ сабыим зэу гу лъыо-тэ. Фатимэ янэу Аминэт еджапIэм щызетхьэрэ Iофтхьабзэхэм къахэ-лажэ. Джащ фэдэу Фатимэ ыш Ас-лъани кыхэзгъэщы сшIоигъу. Ком-пьютерым фэлэпIас, адыгбзэ де-сэхэм компьютер технологиер къащыдгъэфедэнэу зитхъухьэрэм Аслъан IэпыIэгъушIоу тил, — еIо Шэнджэтэ Любэ.

Фатимэ шIу ельэгъу адыгэ пшы-нэм кыыригъэлоныр, ильэситфыкIэ музыкэ еджапIэм аккордеоным кьеошъоу зыщигъэсэгъагъ, джы ар кышъхъапэжы. Адыгабзэм нэ-мыкIэу Фатимэ математикэми де-хыыхы. Гимназиер кызынухыкIэ, фи-нанс академием чIэхъан игухэлъ.

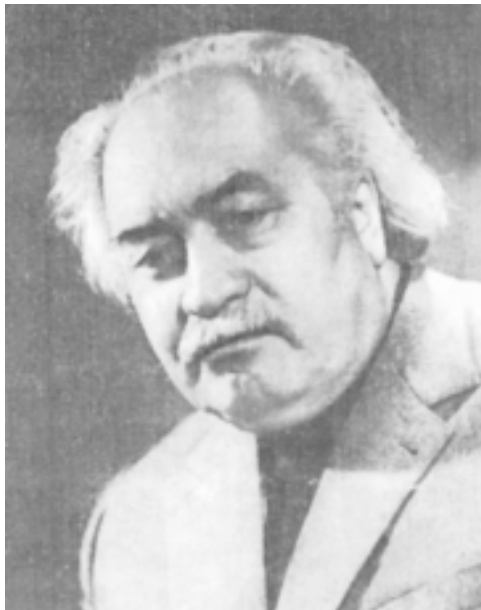
Сыд фэдэ еджапIэ чIэхъагъэми, тыдэрэ чIыпIэ шыIэми, Фатимэ иньдэльфыбзэ IэкIыб зэримышIы-щтыр пшIолшъ мэхъу пшъашъэм иIокIэ-шыкIэ зыпльэгъурэм, ижэбзэ дахэ зызэхэпхырэм.

**ДЫШЪЭКИ Анет.
Щэрджэскал.**

Адыгэ тхэклошхоу Еутых Аскэр кызыхыгээр бжыхьэм илээс 95-рэ хуушт. Ащ ипэгьоклэу «Адыгэ макьэм» статья-хэр кызырэхитыгээр дэгъу. Еутыхимрэ ащ итхылъеджэ-хэмрэ язэфыщытыклэу зы лъэхьанэ зэщыкьогъагъэхэр аужырэ илээс тлоклым агъэтэрэзыжыгъ, тхаклом эпэсыгъэ лъытэныгъэри кьалэтыжыгъ, ар адыгэхэм зэръялпэр еж тхакломи ышлэш агъэху-жыгъ.

ЕУТЫХ АСКЭР утегушылэмэ, ащ ироманэу «Улица во всю ее длину» (Москва, 1965) зыфилоэрэм игуту кэмьшлын плъэкьыштэп. Романым пае еплъыклэу шылэхэм гушылэ заулэ кьяслауалэ сшлоигъу. Романьыр диалогэу «Шуба из двенадцати овчин» зыфилоэрэм иапэрэ тхылъ. Ар кызыдэклым, тхылъеджэмэ уасэу фашыгъэр зэфэдагъэл, бырсыр лый кыпагъэкьыгъагъ. Романри, ащ иавтори кьэзыбуырэ рецензиэхэр край гъэзетэу «Советская Кубань», хэку гъэзетэу

ТХЭКЛОШХОМ ШЫПЫКЪЭР ЕПЭСЫГЪ

«Адыгейская правда» зыфилохэрэм кьарыхьагъэх, зэлашлэрэ кьэбэртгэ тхаклоу Клышкьэко Алим «Литературная газета» зыфилоэрэм рецензиэ дэгъу кыхиутыгъагъ. Еутых Аскэр фэдэу ари бэшлагъэу Москва дэсыгъ.

Романымклэ тхылъеджэ конференциэхэр хэкум шызэхашщыгъэх, зэлулэхэр хэку библиотекэм шызэхашщыгъэх упчлэхэм атетэу клоштыгъэх, нахьбэрэмэ Еутыхыр агъэмысэщыгъэ, романьыр щэгъэзыщыгъэ.

Ащ фэдэ конференциэ Пэнэжыкьое библиотекэм шылагъ, ащ сэри сыхэлэжыагъ. Къэгущылэрэ пэпчэ романьыр кыубы зэхьум, Еутыхыр кьэсыхьумэ сшлоигъу, «Романьыр зэхьылагъэр ащ фэдэ цыф кьызырэхитомэ яфед, арыш, Тхэр зышлэш хуэрэ нью цыклоу Ян Гус «серетикыр» зыщэгъэстыр машлом пхъэжые лалл пэзытэкьогъагъэм фэдэу тышхымыгъэкьул!» слуй шьхьае, кьысэдэлугъэхэп. Кьыздэзыгъэштагъэр зы нэбгырэ закъу — силэгъумэ ащыщэу, хьыж-плыж хьазырэу, ау зэфэагъэм ренэу клэдэрэ шофер клал. Шыпкьэ, ащ нэмыклэу Еутыхым ироман зыштэхэрэри чылэм дэсыгъэх. А конференцием южмэфэ заулэ тешлагъэу, тичылэ тучан сычлэхьагъэу, романым тегущылэхэу, тучантесыллым (ащ дунаир ыльгъугъэу, заом хэлэжыагъэу шытыгъ) адыгэ горэм рилоу зэхэсэхы: «Романым бырсыр кьызклибгъэлын, лпалэ епщэкьын фэдиз хэлэп».

КЫЗФЭСИОГЪЭ конференцием хэлэжыагъэхэр зыгъэгумэкьыщыгъэхэр романым художественнэ шуагъэу хэлэхэр е тхаклом итхэклэ нэшанэхэр (иконцепция) арэп, ахэм нахь кьагурылоштыгъэри, нахь апэблэгъагъэри Еутыхым шьхьыхыгъалоу адыгэхэм кьарилолэгъэ тлэкьушюкьлэхэр ары. Гушылэм пае, тштэн адыгэ лъыжыгъэм изекьуагъэу романьыр кьызырэгъажьэрэр. Мыр Еутыхым романым зыкьыхыгъэуцагъэу сэ сшлошлэрэ ащ еджэнхэм ригъэнэцлэхэм паеу ары: романьыр кьызыдэкьыгъэр Москва, тхылъыр адыгэ тхылъеджэмэ анахь, зэклэ кьэралым исмэ апэягъ.

Пэнэжыкьуае шылэгъэ тхылъеджэ конференцием юж илээс заулэ тешлагъэу, 1970-рэ илээсым, Кошбэе Пшымафэ Краснодар тхылъ тедзаплэм и Адыгэ отделение иредактор шьхьау мэху, ащ ипхъэй-пэжлэ сэри а илээс дэдэм художественнэ литературэмклэ редакторэу саштэ. Ыпэрэпшлэу отделением идиректорэу Быштэкьо Мэзхьабэ кьыздэгущылагъ. Ар илээсыбэрэ партийнэ-советскэ Иофшлэу шытыгъ, бэмэ яджагъэу адыгабэри, урысыбэри дэгъуу ышлэштыгъ, заом илэхьан партизаньгъ, цыф дэгъугъ.

Еутыхым ироманэу бырсыр зэрэпшылэлагъэм сызэрэплъырэри директорым ышлэ шлоигъуагъэти, тхыллым Пэнэжыкьуае

кьуае зыщытегушылэхэм сызэрэхэлэжыагъэри, гъэзетэу «Адыгейскэ правдэм» рецензиэ дэгъу кьызгъахэ сшлоигъуо редактор шьхьалэм Пэнэжыкьуае сыщылэу телефонклэ сыкьызыдэгущылэм, «О положительной рецензии не может быть и речи!» ылуи кьызырэпиупкыгъагъэри кьыфэслогъагъэх. Романым сызэрэплъырэр директорым ыгу рыхьыгъэу нэужым Пшымафэ кьыложыщыгъэ.

ТХЫЛЪ тедзаплэм сызылхьагъэм башэ темьшлагъэу, директорым пшъэрыл кьысфилыгъ «Улица во всю ее длину» зыфилоэрэ кьэзыбуырэ рецензиэхэр кьэсыгъоинхэу. Гъэзетхэм кьахэупкыгъэхэу рецензиэхэр библиотекарьм кьалысхыи, тапшэкклэ шылэ тхылъ тедзаплэм, Краснодар, директорым ыгъэхьыгъэх. Ар сэ кьызырэгъурылауагъэр, (джыри ауштэу сэлъытэ). «Хьурышю пшыкьултлэу» зыфилоэрэ романьыр («Улица во всю ее длину» зыфилоэрэ адыгабзэкклэ тхыгъэу) отделением итематическэ план хэтыгъэу, ау кьыдэмыкыгъэу шытыги, кьызырэдэмыкыгъэмклэ отделением идиректор зыухьыжын фэагъэу ары. Планым хэт тхылъыр кьыдэмыкыгъэмэ, ащ Иоф Краснодар кьышыууштыгъэл. Москва, РСФСР-м и Министрэхэм я Совет фэлошлэрэ печатым и Комитет нэсыщыгъэ.

Апэрэмклэ, «Хьурышю пшыкьултлэу» планым хэмытыгъэмэ, директорым зыухьыжынэу ищыклэгъагъэп, лэпэрытхэу планым хэмыфагъэм ащ фэдиз Иоф кьыпкынынэу шытэп. Ятлонэрэмклэ, «Улица во всю ее длину» зыфилоэрэм пае тхакломэ ашыгъэгъэ зэлулэм тхылъ тедзаплэм 1964-рэ илээсым иредактор шьхьалагъэм тхылъыр хаутынэу (урысыбзэкклэ: «подписать в печать») афыклэмытхэгъагъэу кьысцело (еплэ: «Писательнэ язэлулэу ипротокол мэкъуогъум и 25-рэ, 1966-рэ илээс). Арыш, «Хьурышю пшыкьултлэу» илэпэрытх тхылъ тедзаплэм члэки, типографием шыхахыгъ. Ящэнэрэмклэ, отделением идиректорэу Быштэкьо Мэзхьабэ, нэужым редактор шьхьалэ хьугъэгъэ Кэстэнэ Дмитрии, художественнэ литературэмклэ редакторыгъэ лэшыгъэ Хьазрэти — шыри Еутых Аскэр иньбджэгъугъэх, дэгъуу фыщыгъэх. Ахэм лэпэрытхыр агъэкьодыгъэ плоньр тэрээп, ауштэу лломэ, лажэ зимылэ ллищым ягунахь оштэ, щымылэжыхэм яшлэжэ оушхьаклэ.

Тэ, Пшымафэ сэрэ, тхылъ тедзаплэм тызылохьэм, «Хьурышю пшыкьултлэу» илэпэрытх рыкьлоштыр рыкьлогъахагъ, ар Пшымафэ ыльгъугъэп, сэри слэгъугъэп.

ЕУТЫХЫР шыпкьэм фэщэгъагъ, ау ащи, адрэ титхаклохэм афэдэу, зы лэхьанэ шылаклэр гъэклэрэклагъэу кьыгъэлагъоштыгъэ (яплэ: «лэнэтлэ дэгъу»). «Тыгъэр ташхьагъ», «У нас в ауле», нэмыкьхэм).

Арыш, ащклэ Аскэр адрэ титхаклохэм апэбгъэуцунри зэфэагъэм шыщэп. «Улица во всю ее длину» зыфилоэрэ романьыр кьызыгурылошгъун адыгэхэм ахэмытыгъэм фэдэу птхыныри тэрээп. Шылагъэх романьыр зыштэгъэ адыгэхэри, гушылэм пае, зэлашлэрэ историкэу Аульэ Малыч, зэлашлэрэ этнографэу Мэрэтыкьо Мыхьутар, нэмыкьыи.

Еутыхым ироман ехьылэгъэ тхылъеджэ конференциэ игъэкьотыгъэ хэку библиотекэм зышашлым, Еутыхым дезыгъэштэрэ нэбгырэ зыщылл кьашлогушылэгъагъ. А уахьтэм нэмыкь тхылъеджэ конференциэ шылагъ — ар зыщыкьуагъэр Шьхьэлэхьо Абу кьызырэлэжы-рэмклэ, институтыр ары. Зэлулэм Еутыхым пеоу кьышыгушылагъэр зы нэбгыр нылэп, адрэхэм романьыр шызыгъэзыен кьахэкьыгъэп, ащ дэгъуу халъагъорэри шыкьлагъэу алытэхэрэри кьауагъ.

Етланэ, хэку библиотекэм Иофшлэ-

щтыгъэу Мэрэтыкьо (Адумьж) Рэбихьат кьызырэлэжырэмклэ, ар Москва шыкьлогъэ семинарым зыхэлэжыэм, адрэ адыгэ тхаклоу кьызыщытхьугъэм Еутыхым ыцлэ кьахыгъэхьагъэти, Рэбихьат зэрыс хьаклэщыр Аскэр кьыгъоти, «тхьауегъэпсэу!» кьырилогъагъ. Ащ нэмыкьлэу: Еутыхым итхылъхэр мэклайхэм затырарэхьыхэм, хэку библиотекэм Иофшлэхэм тхылъхэр агъэбылхы, кьагъэнэжыгъэх.

РОМАНЫР шыгъэзыегъэныр кьезы-хьыжэгъагъэхэр титхэкьло нахьыжхэр арых. Зыцлэ кьеслогъэ протоколым тхэкьло нахьыжхэм ащыщ романым Иоф партием ихэку комитет зэрымьгъэгумэклэрэр шломытэрээу кьауагъэу хэт. Арыш, романым бырсыру рашыллагъэр обкомым ыпкэ кьыкыгъэу плыгътэн плъэкьыштэп. Ау тхылъеджэ жьугъэхэр Еутыхым пэуцужьыи, романьыр нарэ зэхьум, партиинэ органхэри рэхьатэу шысынхэ фитыжыгъэхэп. Партием ихэку комитет фэагъэкли, «Хьурышю пшыкьултлэу» кьыгъэнэжын ыльэкьынэу шытыгъэл. Еутыхым итворчеств изэгъэшлэн пылгъэу, филологии шлэныгъэхэмклэ докторэу Мамый Руслан кьызыриушыхьатырэмклэ, идеологием Иофшлэхэм язэлулэу КПСС-м и ЦК шылагъэм ЦК-м исекретарь идоклад урысыбзэкклэ кьыдэкьыгъэу романьыр шломытэрээу кьыхыгъэфэгъагъ. ЦК-р зыгъэгумэклэгъэр Еутыхым адыгэхэм шьхьыхыгъашэу кьарилолэрэ тлэкьу-шюкьлэхэр арэп — Совет хабзэри партиери критикэ пхьашэм тхаклом зэрэклигъэкьыгъэхэр ары.

Зы лэныкьо горэм лыеу умыкьудыеу, романым шыпкьагъэ хэлэу уеклолэн хьумэ, авторми ащ пэуцужыгъэхэм фитыныгъэ горэхэр бгъунтлэмкьыи ялагъэхэу пштэн фаеу сэ кьысшлошлы. Титхэкьло нахьыжхэр заом хэлэжыагъэхэу шытыгъ. Ахэм аль зыфагъэгъэгъэ, езыгъэджэгъэхэ, зыпугъэхэ хабзэри, партиери Еутыхым критикэм зэрэклигъэкьыгъэхэр ахэм агу зэрэрымьхьыгъэр бгъэшлэгъонэу шытэп. «Ащ нахь дэигъ, титхаклохэм принципи ямылэу, идее горэми рымыгъуазэхэу, «зэрэхэу имэш!» алоштыгъэмэ.

ЕЖЬ авторыр арымэ, джы ащи фитыныгъэ илагъ а кьытхыгъэр кьытхынхэу, ар тарихь еклолалэкклэ кьэуушыхьатын плъэкьынэу сэ сшлошлы. Революцием ыпэклэ Урысыем имэкъумэщышлэхэмрэ ирабочхэмрэ ящэнэрэ сортэу шальгытэщыгъэх, адыгэхэм афэдэхэр «бессортица» зыфалорэм фагадэщтыгъэх. Буржуазнэ пропаганда адыгэхэр лэлэхэу, хьун-кьаглохэу кьыгъэлагъоштыгъэх. Иофыр Совет хабзэм зэблихьугъэ: адыгэхэм тхаклэ ялэ ышлыгъ, тхаклохэр, культурэм инэмыкь Иофшлэхэр тилэхэ хьугъэ. Ахэм яцлыф лэпкэ, янарод ынапэ атхьахьыжэу рагъэжыагъ. А тхаклохэм зигугъу

ашыштыгъэри, атхыштыгъэри адыгэхэм ядэгъу, ящытхьу («шэныжхэр» зэкьлэми аумысынхэ зэрэфэагъэр Иоф шьхьаф), адыгэхэр адрэ цыф лэпкьхэм зэрэфэдэхэр, зэрэнахь мыдэххэр джауштэу кьаушыхьатыщтыгъэ.

Джащ тетэу илээс тлоклитлэу фэдиз ыкьудыи, ау ар кьэгъэуцугъэн фэагъэ — адыгэхэр шьхьэщытхьужэ кьодые мыхьунхэм пае. Ар Адыгеим ис тхаклохэм анахьы Москва дэсым ыльгъгъунэу шытыгъ. Еутыхыр ащ фэдэу кьычлэкьыгъ, шытхьум кьытыригъэгъази, адыгэхэм дэгъум нэмыклэу шыкьлагъэ горэхэри зэрэлэхэр кьыгъэлагъоу тхылъитлэу хуэрэ роман («Улица во всю ее длину», «Двери открыты настезь») ытхыгъ. Ары нахь, Еутыхым адыгэхэр ыуджэгъугъэхэу арыгъэл.

Етланэ романым пэуцужыгъэным пае ащ фэдэ еклолалэкьы шьхьагъэклэ кьыкьыгъэу унашю ялагъэу птхыныри тэрээп. «Чэмыщ пэрытхэм», «комбайнер пэрытхэм» зэмьджэгъэхэ романьыр шагъэзые-щтыгъэу ллозэ, уаклэнаклэ хууштэп. Тхэкьлошхом пай, нэмыкь горэм пай ауштэу тхылъеджэ жьугъэхэр, лэжыэкьло кьызырэкьохэр ыгъэцлэкьунхэу, ыушхьа-кьунхэу зыми фитыныгъэ илэп.

ЕУТЫХЫМ итхылъхэр адыгабзэкклэ Адыгеим кьышыдамыгъэкьыжыщтыгъэхэу, ыцли ащыгъупшжыгъагъэу лломи тэрээ хуэрэп. Аскэр адыгабзэкклэ ытхыгъэр зэкклэ («Хьурышю пшыкьултлэу» зыфилоэрэм нэмыкьхэр) авторыр шылээзэ Адыгеим кьышыхаутыгъэх (яплэ: «Зы бзылфыгъэ итхыд», 1960-рэ илээс; «Цыфым ильэуж», 1971-рэ илээс — мыщ икьыдэгъэкьын сэри сыхэлэжыагъ). Етланэ кьэлогъэн фаер Еутыхыр аужырэ илээс шэклым адыгабзэкклэ зэрэмытхэ-жыштыгъэр ары.

Тхылъ тедзаплэм и Адыгэ отделение урысыбзэкклэ тхыгъэ художественнэ тхылъхэр кьыдигъэкьынхэу фитыныгъэ илагъэл, арыти, Аскэр Адыгеимклэ кьаплэщтыгъэл, урысыбзэкклэ ытхыгъэрэ тиражышхо ялэу Москва кьышыдыгъэкьы-щтыгъэх. Клэрэщэ Тембот ытхыгъэхэр урысыбзэкклэ кьыдэдгъэкьыштыгъэмэ, ар Иоф кьызырэкьлоу шытыгъэл: партием ихэку комитет кьысгъэжыагъэу печатымклэ Комитетым нэсэу, лэлулэу лизыныр кьыдахыштыгъэ.

Еутыхыр зы нэбгырэ горэми лэклэ темьгушылэщтыгъэу алоу мэху. Ауштэу зылоэрэ дилогием иятлонэрэ тхылъэу «Двери открыты настезь» зыфилоэрэм емьджэгъэным урегъэнэуге. Сыда лломэ, дилогием иапэрэ тхылъэу «Улица...» зыфилоэрэм зышпыпкэу пэуцужыгъэхэр, ятлонэрэ тхыллым цыфэу зэхьылагъэхэр нафэу кьыхьэхэу, карикатурэ шыкьлэ ялэу хыгъэхьагъэх. «Шлогъэшхохэр зылэ романым ащ фэдэ карикатурэхэр хэуцоха?» зыфэпошт упчлэри кьэуцу.

ДЖЫ тхылъ тедзаплэм и Адыгэ отделение илэхьыжэтыгъэхэм алэкьыщтыр Еутыхым зэрэфашлэщтыгъэм изы шыс. «Цыфым ильэуж» зыфилоэрэ тхылъыр Аскэр тхылъ тедзаплэм лэклэ тхыгъэу кьаригъэхьыгъ. Унашюу шылэмклэ, лэпэрытхыр машинкэклэ хэутыгъэу авторым кьыгънэ фае, ау Аскэр «машинкэклэ хэутыгъэу кьахь» ралуагъэл, ежхэм хаути, еджэжы-хи, лэшыгъэ Хьазрэт редактировать ышлы, хэллэжынынэу авторым Москва фагъэхьыгъ. Аскэр лэпэрытхым кьеджэжыи, тхьэпэбгъумэ ялэ нэклэм зэрымьразэхэр кьэлэм плъыжыклэ кьатыритхэхи, кьаригъэхьыжыгъ. Гушылэу шыуашэхэу **цахьы, клэхьы** зыфэпоштхэр **цыхьэ, клыхьэ** алозэ тхылъ тедзаплэм зэрэщы-зэблахьугъэхэр ыгу римыхьэу лэпэрытхым кьытыритхагъ: «Кыхьы-мыхьы» сязыщыгъ, ау гъэгъэрэзыжырэп, сэ гъэгъэрэзыжыгъэмэ, шьо шьэзэрэфаеу шуушлы-жышты!» Етланэ лэшыгънэр тхылъ тедзаплэм лукьыжыгъэти, сэ лэпэрытхыр типографием шыхаутыным фэгъэхьазырынэу хьугъэ.

Ухэткли тхэкьлошхом иавторитет кьегъэлыхын плъэкьыштэп. Критикэм ыльэ-ныкьокьлэ Аскэр фэгъэхьыгъэу кьэслогъэ тлэкьу-шюкьлэхэм щытхьоу фэслагъэр кьыраутыгъэр арэп — тхэкьлошхуи, тхэкьло цыкьлэу ятулалэрэр зэкклэ шыпкьэм тетын фаеу сэлъытэш ары.

ХЪУТ Казбек.

Адыгэ Республикэм культурэмклэ изаслуженнэ Иофшлэ.

Къокыпэм кыщещьэгъэ бэнакIэхэр

АР-м и Президент и Кубок

Адыгэ къэралыгъо университетым физкультурэмрэ дзюдомрэкIэ институт Къокыпэм кыщещьэгъэ бэнакIэхэмкIэ зэнэкъокъухэр шыкIуагъэх. Адыгэ Республикэм и Президент и Кубок икыдэхын фэгъэхьыгъэ зэлукIэгъухэм Урысыем и Къыблэ шьолъыр, Темыр Кавказым яспортсменхэр ахэлэжьагъэх. Зэнэкъокъухэр зэрэкIуагъэхэм яплъыгъ, спортсменмэ гуцылэгъу афэхъугъ Адыгеим и Премьер-министрэу Къумпыл Муратэ.

КIэлэцIыкIухэмрэ ныбжьыкIэхэмрэ бэнэпIэ алырэгъум шызэлукIагъэх. ХагъэунэфыкIыр чIыпIэхэр кыдзыхыгъэм Адыгэ Республикэм и тренер ыкIи спортсмен цIэрылхэр афэгъушIуагъэх. СССР-м изаслуженнэ тренерэу, я XX-рэ лIэшIэгъум Урысыем дзюдомкIэ и тренер анахь дэгъоу Кобл Якъубэ бэнэкIо ныбжьыкIэхэм шIухафтынхэр аритыжьыгъэх, спортышхом гъэхъагъэ щашIынэу афIуагъ.

— Дгъэсэрэ КIэлэцIыкIухэр ду-

наим шызэлъашIэрэ тренерым зэрэIукагъэхэм тэркIэ мэхъэнэ ин иI, — еIо тренер-КIэлэгъаджэу Хьаткъо Ахьмэд. — Тиспортсменхэр медальхэм зерафэбанэхэрэм дакIоу, Адыгеим испорт инэшэнэшIухэм, тарихъу тIлэм, нэмыкIхэм ащытэгъэгъуазэх. Зэнэкъокъухэр зэрэкIуагъэхэм яхьылIэгъэ тхыгъэхэр «Адыгэ макъэм» кыхэтутыгъэх.

Сурэтым итхэр: тренер цIэрылху Кобл Якъубэ бэнакIомэ ахт.

Футбол. КIымэфэ ешIэгъухэр

Шухафтынхэр афашIыгъэх

МыекIуапэ культурэмкIэ и Унэшхо шыкIогъэ зэлукIэр кIалэм футболымкIэ икIымэфэ зэнэкъокъухэм якIэуххэм язэфэхьысыжьын фэгъэхьыгъагъ. ХагъэунэфыкIыр чIыпIэхэр кыдзыхыгъэ командэхэр кырагъэблагъэхи, зэхэщакIохэр афэгъушIуагъэх.

хъугъэ, «МыекIуапэм» яцэнэрэ чIыпIэр фэгъэщошагъ.

ЯтIонэрэ купым УВД-р чемпион шыхъугъ, «Спортмастерым» ятIонэрэ чIыпIэр ыхьыгъ. Яцэнэрэ купыи зэнэкъокъухэр гъэшIэгъонэу шыкIуагъэх, командэ 22-рэ шызэлукIагъ.

Апэрэ купым футболист анахь дэгъухэу щалытагъэхэр: Алексей Саяпин — къэлэпчъэIут, ГьукIэлI Тимур — ухъумаKIу, Ахьмэд Барахоев — гупчэм шешIэ, Кобл Мэдин —

ыпкIэ шешIэ. Къэлапчъэм зэкIэм анахьбэрэ Iэгуаор дэзидзагъэр Степан Резник. ЗыцIэ къетIогъэ футболистхэр «Урожайм», «Щагъдым», МГТУ-м, «Динамэм», «МыекIуапэм» ащешIагъэх.

ЯтIонэрэ купым анахь дэгъоу шешIагъэхэр: Мырзэкъэнэ Нурбий, Белоусов Александр, Шымыгъэху Рустам, Шустов Сергей.

ХагъэунэфыкIыр чIыпIэхэр кыдзыхыгъэ командэмэ кубокхэр, шытху тхылъхэр, шIухафтынхэр аратыжьыгъэх. Анахь дэгъоу ешIэгъэ футболистмэ нэпэеплэ шIухафтынхэр афашIыгъэх.

Ансамблэу «Шпаргалкэм» хэтхэр футболистхэм къафэшъуагъэх, оред къафалуагъ.

Сурэтым итхэр: Алексей Саяпиныр — къэлэпчъэIут анахь дэгъу. «Урожаймрэ» МГТУ-мрэ ялIыкIохэу Александр Матусьянрэ Алексей Филипповымрэ.

Тиконцертхэр

В. Винокур уезэщырэп

Урысыем инароднэ артистэу Владимир Винокур зыхэлэжьэгъэ концертыр АР-м и Къэралыгъо Академическэ къэшъокIо ансамблэу «Налмэсыр» зычIэт унэм шыкIуагъ.

Артист цIэрылхэм кышIогъэ оредхэр телевизорымкIэ бэрэ зэхэтхыгъу шытми, лъэшэу тшIогъэшIэгъоныгъэх. В. Винокури, ащ игъусэгъэ артистхэри пародием нахь фэщагъэх. Арышъ, оредыло цIэрылхэм амакэ зэхэтхырэм фэдэу концертым теплъыгъ.

София Ротару, Николай Басковым, Наташа Королева, Александр Серовым, Олег Газмановым, Иосиф Кобзон, Людмила Гурченкэм, нэмыкI-

хэми къаIорэ оредхэр зэхэтхыгъэх. Анахъэу тшIогъэшIэгъоныгъэмэ ащыщ Лев Лещенкэм ироль театрэм кыщишIырэм фэдэу В. Винокур концертым зэрэхэлэжьагъэр.

Искусствэр зикIасэхэр артистхэм агъэгъушIуагъэх, нахьбэрэ МыекIуапэ къэкIонхэу бысымхэр ялэIуагъэх.

Сурэтыр Владимир Винокур зыхэлэжьэгъэ пчыхъэзэхъэм кыщытырахыгъ.

Самбо

Батырым тегъэгугъэ

Адыгэ къэралыгъо университетым физкультурэмрэ дзюдомрэкIэ институт истудентэу, АР-м и ШВСМ зыщызыгъасэу Хъушт Ахьмэдхъан къалэу Кстово шыкIогъэ зэнэкъокъухэм ахэлэжьагъ. Тибатыр ныбжьыкIэ МыекIуапэ кызыгъэзэжьым тылукIагъ.

Урысыем иныбжьыкIэмэ самбэмкIэ язэнэкъокъухэм Москва, Москва хъум, Саратов, Самарэ, Рязань, Нижний Новгород, нэмыкIхэми къарыкIыгъэхэр ахэлэжьагъэх. Хъушт Ахьмэдхъан килограмм 70-м нэс кызыщэчырэмэ ябэнызэ, зэлукIэгъуиIл Iагъ. Бэнэгъуихыр кыхьы, финалым хэфагъ. Дышъэ медалым Адыгеимрэ Къэрэщэе-Щэрджэсымрэ ябатырхэр фэбэнагъэх. ТекIоныгъэр Къэрэщэе-Щэрджэсым шыщ спортсменым ыхьыгъ, Адыгеим ибэнакIо ятIонэрэ чIыпIэр кыдихыгъ.

Хъушт Ахьмэдхъан Къэбэртгэе-Бэлъкъарым икIалэу Тэрч кышшыхъугъ, МыекIуапэ щэпсэу. Тренерэу ХъэшхъуанэкIо Айвар ипашэу алырэгъум щэбанэ. А. Хъуштым Урысыем ятIонэрэ чIыпIэр кызырэшъидихыгъэм фэшI Европэм иныбжьыкIэмэ якIэух зэнэкъокъухэу самбэмкIэ Грецием шыкIощтмэ ахэлэжьэнэу фытыныгъэ иIэ хъугъэ. Мэлылфэгъум и 14 — 18-м Грецием шыбэнэнэу тибатыр зегъэхъазыры. Нарт шъаом спортышхом шытхъуцIэхэр кышшыхъуиIхъу фэтIо.

Сурэтым итхэр: ХъэшхъуанэкIо Айваррэ Хъушт Ахьмэдхъанрэ.

НэкIубгъом итхэр зыгъэхъазырыгъэр
ЕМТИЛЪ Нурбий.